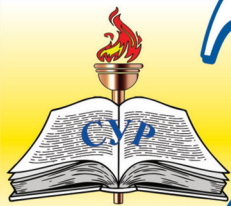

Літературно-культурний журнал українських письменників Румунії

Наши голоса

Місячник Союзу українців Румунії. XXXIII рік видання. № 371, травень, 2024

Микола Федяєв,
Дівчинка з китиком

*І ружому навчається,
Щ свого не цурається...*

М. Шиванка

Наш голос

NAȘ HOLOS
ISSN 1220-6296

Головний редактор – Ірина Мойсей
Редактори: Іван Ребошапка
Михайло Трайста

Редколегія:

Корнелій Ірод, Микола Корнищан,
Михайло Михайлюк, Віргілій Ріцько,

Адреса редакції:

Раду Попеску, 15, Сектор 1, Бухарест;
Телефони: 021/222.07.29; 021/222.07.37
Телефони\Факси: 021/222.07.37; 021/222.07.55;

E-mail: nas.holos@uur.ro

Друкарня «RCR Print»,
Бухарест, Румунія

Redactia:

**Str. Radu Popescu, Nr. 15, Sector 1,
București, România**

Застереження:

- За достовірність фактів, цитат, власних імен та інших відомостей відповідають автори підписаних матеріалів.
- Редакція може не поділяти точки зору авторів.
- Надіслані до редакції матеріали не рецензуються і не повертаються.
- Редакція залишає за собою право скорочувати й редагувати надіслані матеріали, не порушуючи їхнього основного змісту.

Читайте в номері:

❖ **Вітаємо Ювіляра**

- *Іван Ребошапка: життя в ім'я українського слова*
- *До 90-річчя від народження професора Івана Ребошапки*
- *Іванові Ребошапці – 90*
- *Від селянського плуга до висот академічної науки*
- *Актуальні начерки Івана Ребошапки про напрямки розвитку і дослідження продуктивних жанрів українського фольклору та студії над текстами*
- *Ступені виявлення цінностей усного і писаного слова (Інтерв'ю)*

❖ **Світло, що не згасає:**

книга пам'яті про Ярославу Мельничук

❖ **Улас Самчук: з Карпатською Україною в серці**

❖ **Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології (СХ)**

❖ **На допомогу вчителю:**

*Вишиванка як текст:
методичні практики на уроках
української мови*

❖ **Маріупольська драма (Документальна драма)**

❖ **Зірка (Оповідання із циклу «Дзюнькові коні»)**

❖ **Вовк гуцульської країни (Уривок з повісті)**

❖ **Барабери (Уривок з повісті)**

❖ **Духовні джерела.**

Святий воїн Георгій Побідоносець

Іван Ребошапка: життя в ім'я українського слова — ДО 90-РІЧЧЯ ВІД ДНЯ НАРОДЖЕННЯ —

Є постаті, чия присутність у культурному просторі відчувається не гучністю слави, а глибиною сліду. Іван Ребошапка — саме з таких. Він понад шістдесят років невтомно працював над тим, аби українське слово в Румунії жило у шкільних класах, вузівських аудиторіях, у книгах, у серцях. Учений, викладач, фольклорист, перекладач — Іван Ребошапка будував мости між поколіннями й культурами, залишаючись вірним одному: українському слову.

29 травня 2025 року Іванові Ребошапці виповнюється 90 років, і це привід не лише привітати ювіляра, а й нагода зупинитися, озирнутися на життя, сповнене системної, подвижницької праці заради збереження української присутності в багатонаціональному просторі Румунії, і з вдячністю осмислити, скільки зробив цей тихий велет українського слова.

Його життєвий шлях — це шлях любові до рідної мови й відповідальності за її майбутнє. Це дорога, на якій немає спокою, але є велика місія — зберегти голос народу. Він зумів зробити більше, ніж десятки офіційних програм: дати мові простір для життя і нагадати, що за кожною культурою стоять ті, хто її не зрадив.

У післявоєнній Румунії, де доля національних меншин часто залежала від настроїв влади, Іван Ребошапка став фігурою, яка системно працювала за того, щоб українці мали можливість навчатися, читати й творити рідною мовою. Його дослідження фольклору українських громад стали справжнім внеском у скарбницю україністики. Водночас разом із колегами він створював підручники, довідники, навчальні програми, які й досі слугують опорою для вчителів та учнів.

Професор кафедри слов'янської філології Бухарестського університету, Ребошапка понад чотири десятиліття викладав українську мову, літературу й фольклор. Його лекції відзначалися академічною глибиною, чіткістю думки й водночас глибокою любов'ю до предмета. Завдяки його зусиллям україністика в Румунії перетворилася з факультативної дисципліни на повноцінну навчальну та дослідницьку галузь. Його вихованці нині викладають у школах та університетах, працюють у культурних установах, продовжуючи справу вчителя. Він умів показати, що українська мова — не лише етнічний маркер, а й ключ до розуміння великої європейської культури.

Іван Ребошапка ніколи не погоджувався з уявленням про українців Румунії як про пасивну, замкнену в собі меншість. У його розумінні це — жива спільнота з глибоким історичним корінням, культурною енергією та правом на розвиток. Він долучався до громадської діяльності (був головою, а згодом заступником голови Бухарестської філії СУР), він — постійно та активно виступає як автор і редактор у сурівських виданнях, зокрема в журналі «Наш голос».

У своїх публіцистичних текстах він порушує актуальні теми: збереження мовної ідентичності, міжетнічна співпраця, роль культури у формуванні національної свідомості.

Його книжки, зібрані фольклорні записи, перекладені пісні — це зброя проти забуття. І поки ці тексти живуть, живе й українська присутність у Румунії.

90 років — вік, який сам по собі викликає пошану. Але в контексті життя Івана Ребошапки це ще й приклад того, як одна людина може вплинути на культурний ландшафт цілої спільноти. Він не чекав великих жестів, а просто робив свою справу — чесно, гідно, самовіддано.

Шановний ювіляре!

Ви — не просто учений, педагог і публіцист. Ви — моральний авторитет для цілої української громади Румунії. Ваше ім'я стало символом витривалості, послідовності й гідності, з якою українське слово проростало на румунському ґрунті. Ми вдячні Вам за довіру й пишаємося честю працювати з Вами пліч-о-пліч.

Міцного Вам здоров'я і сили для нових років творчості. Нехай Ваша мудрість ще довго служить добру, а серце зігрівається любов'ю учнів, колег і читачів.

**Від імені редакційного колективу «НГ»
Ірина МОЙСЕЙ**

***** Вітаємо ювіляра! *****

До 90-річчя від народження професора Івана Ребошапки

З глибокою повагою та вдячністю щиро й тепло вітаю з Днем народження видатного українського дослідника, фольклориста, перекладача та журналіста, доктора наук, професора Івана Ребошапку з нагоди його 90-річного ювілею!

Іван Ребошапка є одним із найвидатніших діячів української культури в Румунії. Він зробив фундаментальний внесок у збереження та втілення української ідентичності в румунському просторі, присвятивши більшу частину свого життя збиранню, дослідженню та популяризації українського фольклору в Румунії та румунсько-українських культурних взаємовпливів.

Народився Іван Ребошапка 29 травня 1935 року в селі Дарманешти Сучавського повіту. Після закінчення лицею в Кимпунг-Молдовенеск продовжив навчання на філологічному факультеті Бухарестського університету, де згодом став викладачем і професором, викладаючи не тільки українську мову та літературу, а й такі спеціалізовані курси, як: *Фольклор, історія, культура та цивілізація України, Методика викладання української мови в школах, Методологія дослідження фольклору, Мовні, фольклорні, літературні та культурні зв'язки між Румунією та Україною*.

Завдяки наполегливості та пристрасті пан Ребошапка крок за кроком пройшов усі етапи професійного становлення та розвитку, здобувши звання доктора філологічних наук і став одним із видатних науковців у галузі україністики.

Провів численні польові дослідження в українських та змішаних населених пунктах Румунії, сприяючи глибокому пізнанню та розумінню фольклору, діалектології, народної поезії та літератури України, а його праці відображають невтомну пристрасть до деталей, символів, традицій та культурних взаємовпливів, ставши фундаментальними орієнтирами в спеціалізованих дослідженнях.

Серед його праць є такі знакові, як: *«Народження символу»* (1975 р.); *«Індивідуальність класиків»* (румунською мовою, 1977 р.); *«Вінок року»* (двомовне видання, 2002 р.); *«Поезія колядок»* (румунською мовою, 2006 р.); *«Всесвіт усного і писаного слова»*, (двомовне видання; том 1 – 2010 р., том 2 – 2013 р.), *«Сторінки румунської шевченкіани»* (двомовне видання; том 1 – 2016 р., том 2 – 2017 р.)

Професор Ребошапка є також одним із засновників Союзу українців Румунії, входив до складу ініціативної групи, яка зібралася в Бухаресті 28-29 грудня 1989 року для створення єдиної представницької організації української спільноти в Румунії.

Його діяльність була визнана та високо оцінена на національному та міжнародному рівнях, він є членом Наукового товариства імені Тараса Шевченка в Парижі, почесним доктором Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, а в 1992–1993 роках був гостьовим професором Альбертського університету в Канаді. Він також є членом Комітету Міжнародної асоціації україністів, Спільки письменників Румунії, Асоціації славистів Румунії, колишній член Комісії з фольклору Румунської академії, перший голова, а потім заступник голови Бухарестської філії Союзу українців Румунії, а також редактор літературно-культурного журналу «Наш голос».

З нагоди ювілею від імені Ради Союзу українців Румунії щиро бажаю професору Іванові Ребошапці здоров'я, сили та здійснення всіх задумів, одночасно дякуючи за приклад відданості, гідності та досконалості, яким він є для всієї нашої громади! Величезна подяка та низький уклін за Ваше життя, прожите у служінні мові, культурі, цінностям та українській душі!

З Днем народження, вельмишановний пане професоре, докторе наук Іване Ребошапко!

Від імені Ради Союзу українців Румунії,

Голова Союзу українців Румунії,

Депутат Микола-Мирослав ПЕТРЕЦЬКИЙ

*** Вітаємо ювіляра! ***

Іванові Ребошапці — 90

Моєму давньому другу Іванові Ребошапці (якого я лагідно називаю Іванко) наприкінці цієї весни виповнюється 90 років. Не можу повірити, як безжально і швидко спливає час... Але у патріаршому віці Іван Ребошапка статечним чоловіком, у повній творчій силі, натхненним тією ж юнацькою, допитливою завзятістю дослідника-вченого. Не дивно, що він написав достатньо книг, щоб заповнити ними майже цілу книжкову полицю. Його твори написані як українською, так і румунською мовами. Приклади? Ось лише кілька назв: «Народні пісні», «Відлуння віків», «Народження символу», «Діалектний глосарій», «Індивідуальність класики», «Творіння поколінь», «Вінок року», «Поезія колядок», «Всесвіт усної та писемної літератури» у 2 томах тощо. До цього слід додати його тривалу журналістську діяльність, особливо в літературному журналі «Наш голос» — де ми певний час були колегами-редакторами — на сторінках якого, випуск за випуском, Іван Ребошапка друкує цінні фольклорні дослідження, есе, статті з літературної критики, діалектології, дослідження літературно-культурних зв'язків між румунським та українським народами тощо. Прикладом наукової ретельності його праць є ціла серія статей, яка пізніше увійшла до «Шевченкіани» (у двох масивних томах), присвяченої двохсотріччю від дня народження Тараса Шевченка, великого поета й шанованого апостола українського народу. А якщо говорити виключно про народну творчість українців у Румунії, то Іван Ребошапка справедливо вважається найвидатнішим спеціалістом, і я насмілюся сказати, що в нашій країні він єдиний авторитет у цій галузі.

Серед друзів, які на все життя поселились у моїй душі, Іванко Ребошапка посідає перше місце.

Ми знаємось ще з елементарної школи (так тоді називались початкові школи) і були однокласниками протягом усіх років навчання, тобто в Маріцеї, Сиреті та аж до п'ятого курсу філологічного факультету Бухарестського університету, протягом навчання в якому жили разом із ще двома колегами в одному студентському гуртожитку (його називали «Паке», натяк на відомого мера Бухареста Паке Протопопеску, який систематизував столицю; гуртожиток знаходився на колишньому бульварі Республіки, який сьогодні знову називається бульваром Паке Протопопеску).

З прекрасних років наших студентських часів (на щастя, погані та прикрі речі, скільки б їх не було, пам'ять стирає або принаймні розмиває, добродійно їх підсолонджує, та переважно зберігає лише те, що освітлює нашу душу), мені часто постає образ наших радісних буковинських свят, з танцями, храмами та іншими святковими вечорами, з

щотижневими суботніми вечірніми балами — у нашому селі чи в інших селах — і, звичайно ж, футбольними матчами. Останні були єдиними випадками, коли ми ставали «супротивниками», і то з поважної причини, бо грали в різних командах: Іванко Ребошапка в команді Дерманештів, а я в команді Маріцеї.

Невже минуло майже 75 років з того часу?..

Після закінчення факультету, хоч ми й залишилися мешканцями одного міста, наші професійні шляхи розійшлися. У своїй академічній кар'єрі Іван Ребошапка крок за кроком підіймався до посади доктора філологічних наук та професора університету. І оскільки ми вже дійшли до титулів, згадаю — із задоволенням і честью мати такого друга, — що Іван Ребошапка також є почесним професором Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, членом Наукового товариства імені Тараса Шевченка в Парижі, а в 1992–1993 роках був гостьовим професором в Університеті Альберти в Канаді.

Деякий час тому мій друг віддалився від галасливої столичної метушні й усамітнівся у патріархальному спокої Отопенів, де продовжує таку ж плідну працю над словом.

Часто зринає у пам'яті кумедний та зворушливий випадок з життя відомого італійського композитора Джонаккіно Россіні. Хоча я вже писав про це раніше, зараз дозволю собі «вкрасти свого ж капелюха». А оскільки в мого друга дуже хороше почуття гумору, я знову згадаю його. Отже, у 1867 році батькові «Севільського цирюльника», «Отелло» та інших відомих творів виповнилося 75 років. З цієї нагоди члени оперного оркестру вирішили зробити ювіляру особливий подарунок: купили та подарували йому годинник, який потрібно було заводити лише раз на 50 років. Подарунок було вручено Россіні на святковому бенкеті, влаштованому на його честь. Помітно зворушений композитор подякував за подарунок і з сумом завершив: «Моє серце розривається, коли я думаю, що через 50 років, коли мені доведеться заводити цей годинник вдруге, багатьох із вас уже не буде...».

Якби такі годинники були доступні сьогодні, мій друг Іван Ребошапка точно заслуговував би на такий подарунок на день народження. Але тепер я урочисто обіцяю йому, як і раніше: коли він досягне поважного віку 100 років, ми підніmemo келих за його здоров'я, на великому гулянні, як ведеться у парубків!

Але до того часу, дорогий друже, нехай Господь благословить тебе довгим віком, міцним здоров'ям, силою для праці, любов'ю та вдячністю всіх, хто тебе оточує!

На многая літ, Іванку!

Корнелій ІРОД

*** Вітаємо ювіляра! ***

ДОРОГИЙ ЮВІЛЯРЕ!

Від усього серця прийміть найщиріші вітання з нагоди Вашого славного 90-літнього ювілею – величного рубежу, що позначає не лише довголіття, а й глибину духовного змісту життя, сповненого благородного служіння науці, культурі та людині.

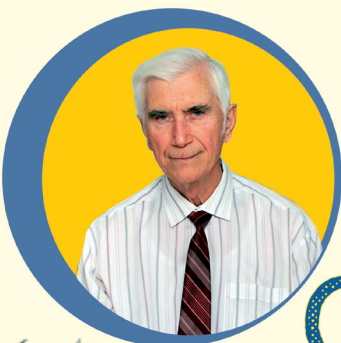
Ваш шлях – це шлях подвижника української справи, незмінного хранителя фольклорної пам'яті, проникливого інтерпретатора художнього слова, учителя мудрості для поколінь студентів і науковців. Як професор Бухарестського університету та почесний професор Чернівецького університету, Ви стали містком між культурами, будівничим діалогу між українською духовністю та європейською традицією. Завдяки Вам українське слово не втрачає голосу навіть там, де воно по-

требує особливої підтримки, бо Ви його бережете у книжках, лекціях, серці.

Для мене особисто Ви – корифей україністики і водночас щирий приятель, доброзичливий радник, зразок академічної шляхетності. Спілкування з Вами – це дар з небес, що надихає, зобов'язує, зцілює вірою в силу Слова і в обов'язок служіння Світлу.

Хай дні Вашого життя й надалі будуть освячені миром і вдячністю учнів, шанувальників, колег! Хай Господь дарує Вам міцне здоров'я, родинний затишок, душевну ясність і натхнення, а Україна – щиросердну вдячність за Вашу працю, що стала скарбом нашої культури!

З глибокою пошаною –
щиро Ваш професор Чернівецького університету
Володимир Антофійчук

90

Почесному професорові
Чернівецького національного
університету імені Юрія Федьковича

Іванові РЕБАНУ

ВЕЛЬМИШАНОВНИЙ ПАНЕ ПРОФЕСОРЕ!

У день Вашого славного 90-літнього ювілею дозволять висловити Вам найглибшу шану, сердечну вдячність і щирі вітання від усіх, кому близька українська наука, культура й духовність.

Ваше ім'я стало символом відданості україністиці, мужнього збереження національної ідентичності в румунському культурному просторі, глибокої наукової сумлінності та високої людяності. Ви з тих, хто творить не тільки знання – а й традицію, не лише книжки – а й шляхетний світогляд.

Протягом багатьох десятиліть Ви з великою жертівністю й бездоганною компетентністю працюєте задля збереження українського слова в Румунії, його дослідження, плекання й поширення. Ви – світоч української філології на чужині, знаний не лише в колах українців, а й серед широкої інтелектуальної спільноти Європи й Америки.

Зібрані Вами фольклорні перлини, студії про українську поетику, переклади й публіцистика, редакторська праця й освітня діяльність – усе це склало цілий всесвіт, у якому українська душа жива, співуча й світла.

Ми глибоко вдячні Вам за Вашу незрадливую любов до України, за мудрість, яку Ви щедро передаєте молодшим поколінням, за Вашу послідовність, шляхетність і теплу духовну поставу. Ви є й залишаєтесь моральним авторитетом, учителем і взірцем для багатьох. Зичимо Вам міцного здоров'я, душевного спокою, радості від праці й родинного тепла.

Нехай Господь благословляє Вас на довгі літа, нехай не міліє джерело Вашої творчої сили, а наша велика українська родина вдячно шанує й високо цінує Ваш труд, Вашу вірність, Вашу доброту!

З найглибшою пошаною –

Ректор Чернівецького національного університету

імені Юрія Федьковича професор Руслан БІЛОСКУРСЬКИЙ

Вітаємо ювіляра!

Володимир АНТОФІЙЧУК

ВІД СЕЛЯНСЬКОГО ПЛУГА ДО ВИСОТ АКАДЕМІЧНОЇ НАУКИ

(Нарис з життя і наукової діяльності Івана Ребошанки)

Іван Ребошанка – видатний учений у галузі фольклористики та літературознавства, культуролог, перекладач і педагог, професор Бухарестського університету, почесний професор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича, авторитетний дослідник і популяризатор української духовної спадщини в румунському та міжнародному академічному просторі.

Його наукова спадщина охоплює як уснопоеитичну традицію, так і писану літературну культуру, репрезентуючи єдиний всесвіт слова у його фольклорному й авторському вимірах. Серед найвагоміших праць дослідника – численні монографії, підручники й навчальні посібники, двотомне зібрання праць «Всесвіт усного й писаного слова» (2010, 2013), двотомні «Сторінки румунської шевченкіани» (2016–2017), «Фольклористичні та літературознавчі україністичні студії. Вибрані праці» (Київ, видавництво «Талком», 2024, 688 с.) тощо.

Тепер учений працює над двома масштабними дослідницькими проектами: «Україністика Бухарестського університету – одна зі складових румунської філології», де вперше системно осмислюється інституційна й інтелектуальна присутність української філології в румунському академічному середовищі, та «Емінеску й Україна» – культурологічним дослідженням, присвяченим румунсько-українським літературним зв'язкам крізь призму постаті національного поета Румунії Міхая Емінеску.

Науковий стиль професора Івана Ребошанки вирізняється цілісністю бачення досліджуваної проблеми, глибинною повагою до слова як духовного явища, а також послідовним осмисленням фольклору і художньої літератури як форм національної пам'яті. Його життєвий і творчий шлях – це яскравий приклад інтелектуального подвижництва на перехресті культур, мов і традицій.

Іван Ребошанка щасливо й гармонійно поєднав у собі життєву глибину людини землі з інтелектуальним виміром науковця, який проніс свою любов до праці, слова й народу крізь випробування дитинства, юності та професійного становлення. Його характер, позначений винятковою працелюбністю, допитливістю і стійкістю, формувався у праці коло землі в тяж-

ких післявоєнних реаліях і в драматичних колізіях особистого життя, що змушували його ще хлопчиком братися до важкої фізичної роботи.

Але працьовитість змалку стала для Івана Ребошанки не лише рисою характеру, а й моральною основою існування, глибоко закоріненою в родинному й сільському укладі. Його батько, дід і тесть жили працею, вбачаючи в ній радість і гідність, а не лише обов'язок. У середовищі, де праця була немов щоденною піснею, а не тягарем, Іван Ребошанка з дитинства навчився цінувати труд як спосіб утвердження людської сутності. Його спогади про дитинство – це філософія узвичаєної дисципліни, краси й відповідальності перед землею, родиною, народом.

Світогляд Івана Ребошанки як ученого й людини з раннього віку формувався в селі, де труд не був обтяженням, а життєвою радістю. У його родині, як і в сім'ї тестя, працю сприймали не як повинність, а як вияв людської гідності. Малий Іван ріс в атмосфері щоденного побутового ритму, ретельного служіння господарству, землі, тваринам і водночас у магічній симфонії радості, яку це служіння дарувало. У той час як інші сільські чоловіки розважалися в корчмі чи грілися на осонні, його батько, наспівуючи, порався в стайні коло худоби. Дід по матері, якого односельчани вважали за зразкового господаря, сам, без наймитів, обробляв свої чималі поля. Тесть – інший приклад достойної людини праці – відповів на запитання зятя, чи не важко йому косити: «Для мене косити або данцювати – одна охота!». Ці слова, які комусь видавались би наївними або й кинутими хвалькувато, у Ребошанчиному світосприйнятті стали істиною: праця – це радість, якщо вона наповнена сенсом і внутрішньою потребою.

Трудове виховання Івана Ребошанки розпочалося змалечку. В одному з листів до автора цієї статті він розповів про випадок, вартий новели чи оповідання.

...У 1944 році, перед Великоднем, у сучавський регіон вступила Червона армія, і все різко змінилося: школу закрили, а Іванового батька, як і інших чоловіків, мобілізували копати окопи в лузі біля річки Сучави.

(Продовження на 8 с.)

***** Вітаємо ювіляра! *****

ВІД СЕЛЯНСЬКОГО ПЛУГА ДО ВИСОТ АКАДЕМІЧНОЇ НАУКИ

(Продовження з 7 с.)

Радянські вояки сподівалися викурити німців із гір Качіки, заманити їх на рівнину і там знищити.

Якось удень, копаючи окопи, батько побачив, як його малий син, що ще не закінчив і першого класу, самотійно запряг коней до плуга, закинув за шию віжки, завів плуг борозну, чепіги якого сягали йому вище голови, ляснув батоном, і коні, що не вперше виконували таку роботу, слухняно рушили.

І от малий орач з великою радістю спостерігає, як ніж, перпендикулярно приставлений до кренделя плуга, рівно відрізує борозну, а вигнута вправо лискуча полица гармонійно вкладає донизу зрушену верхнім шаром землю, не порушуючи її цілісності. Значно пізніше Іван, коли вже цікавився теорією поезії, вичитав у праці одного німецького теоретика визначення, що вдала поезія – це наче борозни, що гармонійно вляглися під плугом...

Але, дійшовши до краю поля і повертаючи коней до зворотної межі, де сусідня частина левади була вкрита свіжою зеленню конюшини, коні рвонули туди й так захоплено ласували весняною отавою, що аж захлиналися. Якось хлопчині вдалося завести їх назад у борозну. Та відтоді, щоразу доходячи до тієї межі, вони знову рвалися до отави.

Тієї ж ночі батько, крадьки повернувшись додому, почав дорікати синові:

– Виджу я з луку, як ти цілий день не ораєш, а граєшся!

Той відповів:

– Коні не слухаються...

– А ти батога не маєш?!

– Я ловлю їх за зубела (вуздечки) й б'ю, а вони мене з батоном піднімають угору!..

Батько зітхнув:

– Йде Великдень, за твою несправність не змайструю тобі хітанку (гойдалку), за нашим давнім звичаєм.

Але таки змайстрував. Бо, мабуть, добре бачив дитячу неміч сина, а водночас і його справжню охоту до праці.

І ще про один випадок. Студент Бухарестського університету Іван Ребошапка приїхав додому на зимові канікули і заходився допомагати батькові по господарству. Одної морозної днини вивозили гній на поле. Побачивши це, здивована сусідка вигукнула:

– Гей, бадіко Георгію, як то ви свого панича до гною заставляєте?!

Батько ледь помітною посмішкою відбивається:

– Та не я заставляю, він сам того хоче. Видно, що йому це приємно...

Як же ж не бути приємним цьому видовищу – майже поетичному! Від краю села, від самої рідної хати відкривається казкова панорама: уся царина, аж до річки Сучави, вкрита сніговим блискучим шрамом – закростілою від морозу сніговою поверхнею, що виблискує дрібними іскорками під променями ясного зимового сонця. А дерева в лузі, над самою Сучавою, стоять, зодягнені в ніжний іній.

І справді, праця, що гармоніює із чудовим зимовим краєвидом, веселить гучним ритмом дзвіночка на шиї коня, не принижує, а возвеличує, додає фізичної й духовної енергії, пробуджує добрі надії на звершення життєвих і творчих планів.

Спершись грудьми на держак вил, встромлених у купу гною на санях, Іван спонукає коня рушати. Кінь ступає ритмічно, а прив'язаний на шиї дзвіночок дзенькотить: «дзін-дзелень, дзін-дзелень», наче відраховуючи стукіт кінських копит по крихкій сніговій кірці. За саннями залишається рівна, прорізнана в снігу колійна доріжка.

Зі скреготом залізної шини дерев'яних саней, подібним до звуку залізничних рейок, минають першу станцію на лінії Сучава – Радівці й прямують до станції, розташованої на залізничному відгалуженні Дерманешти – Ватра Дорней.

Та, коли доїжджають до підвищеного переїзду, стається біда: підкова задньої ноги коня застрягає у стикі подвійної залізничної рейки. Кінь силкується вибратися з пастки, але марно, ледь не падає. Тим часом товарний поїзд уже минув станцію Дерманешти. Його «бах-бах-бах» і посвист невблаганно наближаються. Механік локомотива голосним сигналом «У-у-у!» намагається привернути увагу.

Що ж було робити? Іван, не гаючись, зіскакує зі саней, намагається допомогти коневі, який безсило борсається в несподіваній пастці. І тут стрельнула думка: Іван хапає вила, встромлює держак під підкову і з усієї сили налягає тілом. І підкова поволі виривається з рейкової пастки! Звільнений кінь одразу ж потягнув за собою сани – з натугою, але неушкоджений. А поїзд, що вже наближається, продовжує своє «бах-бах-бах», а разом зі сигналом «У-у-у!» механіка, здається, подає і свій знак полегшення, немов поділяє радість спільного порятунку.

(Далі буде)

Вітаємо ювіляра!

Василь КОСТИК, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

АКТУАЛЬНІ НАЧЕРКИ ІВАНА РЕБОШАПКИ ПРО НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ І ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОДУКТИВНИХ ЖАНРІВ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ ТА СТУДІЇ НАД ТЕКСТАМИ

Сучасна українська фольклористика нині переживає нелегкі часи. Попри існуючі наукові проблеми ґрунтовної нерозробленості цілої низки тем, сюжетів, жанрів (наприклад, народних оповідей про повоєнну колективізацію, про висилку в Сибір і на Далекий Схід, про голодівку 1946-1947 років, про переселення українців на Донбас і у східні регіони України, про постання хвороб; про українську народну молитву, народну притчу; про тлумачення сновидінь та ін.), поступово назріває вкрай важлива проблема підготовки молодшої генерації фольклористів як в Україні, так і в усьому світі. Насамперед бентежить ситуація, що складається в українській науці про фольклор, адже тем для дослідження, як нам видається, іще достатньо, а деякі жанри, до прикладу – народні балади, за умови сталого розвитку нашого суспільства, очевидно будуть поповнюватися новими сюжетами. Принаймні, з огляду на сучасні події російсько-української війни, маємо таку надію.

Поза тим у вітчизняній фольклористичній справі працює слава когорти науковців, які своїми працями збагачують скарбницю нашої духовності, час до часу публікуючи наукові статті, монографії, фольклорні збірники. До неї належить і видатний український і румунський фольклорист, літературознавець, мовознавець, педагог – професор Іван Герогійович Ребошапка, славний 90-річний ювілей якого вітатимемо 29 травня цього року. Учений за роки плідної наукової праці зробив чимало для української і румунської філології. Це і десятки статей із проблем українського і румунського літературознавства; функціонування і розвитку української мови в Румунії; історичних румунсько-українських літературних, мовних і культурних зв'язків тощо. Не менш важливими є й численні фольклорні збірники, які упорядкував, підготував до друку й видав вчений-фольклорист, матеріали до яких І. Ребошапка записував переважно власноруч, не забуваючи й про фіксації своїх попередників (професора І. Абрам'юка, письменника і фольклориста Д. Онищука, доктора-діалектолога О. Горбача, фольклориста Дем. Агріцкулесей та ін.), а також колег та учнів (тодішніх вчителів – записувачів текстів народно-поетичної творчості М. Шандро, Т. Яворинчука, І. Шмуляка, М. Стефанов, народного поета Г. Клеппуша, колишніх студентів М. Месароша, М. Корсюка, І. Лазарчука) вводячи їхні фіксації до своїх зводів фольклору.

До кожної наукової фольклорної збірки І. Ребошапка написав ґрунтовну передмову, вступну статтю і коментарі,

які проливають світло на аспекти постання, побутування і сучасне функціонування українських фольклорних жанрів, сюжетів і текстів не тільки на нашому ґрунті, але й у слов'янському та світовому, а це, у свою чергу, сприяє досягненню подальшого їх розвитку.

Насамперед, вважаємо, що варто зупинитися на актуальних коментарях професора І. Ребошапки щодо наступного продуктивного збереження й продовження існування календарно-обрядових текстів (у першу чергу колядок і щедрівок, які ще й нині виконують українці Румунії та України), пісень-хронік, народних балад, народних оповідей (оповідань), казок та ін. Однак, у рецензії на фольклорний збірник Марії Чубіки «Ой в Лузі, в лузі» (Бухарест, 2006) він зазначає, що «Даний „перетин” (тобто збірник Чубіки) цікавий для науки народознавчої (і не тільки) з багатьох точок зору. По-перше, він є доказом живучості записів, адже ж, як видно з їхньої сумарної паспортизації, за винятком кількох пісень, переважна їх більшість записана між 1998-2005 роками. Так, ці пісні зберігаються і зараз у пам'яті багатьох живих ще носіїв, але в латентній формі, тобто значно менше, або й зовсім, як зауважує [75-річний інформатор-виконавець текстів Василь – уточнення наше – В. К.] Чопоні, не співаються. Це – факт загальнопоширений» [1, с. 339].

І. Ребошапка достеменно простудіював у своїх розвідках колядки і щедрівки, що так яскраво представлені насамперед в українському і румунському фольклорі. Насамперед варто наголосити на тому, що він уперше підготував до друку й видав у Румунії збірку українських світських величальних пісень (колядок і щедрівок, а також маланкових пісень) «Ой у саду-винограду» (Бухарест, 1971), але натомість до того часу виходило чимало румунських видань. Прикметно, що в деяких селах Румунії, де компактно замешкують українці, колядки називають «старосвітськими різдвяними піснями». У передмові до збірника, яка фактично складається із трьох самостійних частин-нарисів, вчений подає найбільш прийнятне й виважене визначення жанру колядки; окреслив походження цих пісень у різних країнах світу; визначив тематичні й стилістичні та функціональні ознаки колядок; наголосив на думці науковців (провідних дослідників жанру) про те, що «давня форма колядування та світські колядки найкраще збереглися на Гуцульщині».

(Продовження на 10 с.)

*** Вітаємо ювіляра! ***

АКТУАЛЬНІ НАЧЕРКИ ІВАНА РЕБОШАПКИ...

(Продовження з 9 с.)

А в посторінковій примітці І. Ребошапка уточнив, що «Цю думку, здається, вперше В. Гнатюк висловив і блискуче підтвердив своїм монументальним виданням колядок у двох томах» [2, с. 11]. Напевно не зайвим буде наголосити на тому, що колядницькі традиції, очевидно, найповніше збережені у цьому етнографічному регіоні й у наш час.

У другій частині передмови до вказаного збірника – «Короткому нарисі порівняльного вивчення румунських та українських колядок» – І. Ребошапка порушив питання взаємовпливів між румунськими та українськими колядками, яке, практично, до нього іще ніхто не розробляв. Фольклорист зазначив, що «На основі типологічної (а, можливо, і генетичної) спорідненості для певного виду обрядової новорічної гри, румуни запозичили назву та деякі елементи відповідної української гри – *Маланки*. Серед румунів вона побутує на півночі Молдови, інколи доходючи до міст Пашкани та Ясси» [3, с. 26].

Учений помітив, що інколи румуни називають *Маланкою* новорічний обхід з плугом. Цей обряд тут також супроводжується виконанням відповідної пісні.

За спостереженнями І. Ребошапки, на такий же основі українці запозичили чимало новорічних звичаїв від румунів: «В с. Дарманешти Сучавського повіту (у селі, де народився й виріс народознавець – В. К.), наприклад, новорічний обхід, який точно відповідає румунському, так і називається: *партія* або *діди*. Говорять тут: *іти (ходити) в діди*. По інших селах зустрічаємо також назви *гейканці* або *маланки*.

Ще кращим доказом взаємовпливів є запозичення українцями румунської новорічної пісні обходу з «Плугом» – *Plugusorul*, який побутував і в українській версії. Вона виникла шляхом народного перекладу румунських пісень, із додавкою окремих уривків з відповідних українських пісень» [3, с. 27] та ін. І. Ребошапка зазначив, що в останній чверті ХХ століття, серед «гуцульсько-буковинського населення» біля міст Сучави і Серету також побутували світські колядки [4, с. 28]. На вивченні наукової проблематики фольклорних взаємовпливів свого часу акцентував увагу й український історик, письменник і фольклорист М. Грушевський у 1 томі «Історії української літератури».

Після систематичних, поглиблених студій означеного кола наукових проблем, І. Ребошапка пішов далі у своїх працях, написавши монографію «Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії» (Бухарест, 1975). Автор проаналізував українські календарно-обрядові тексти зимового циклу [5]. У праці поглиблено питання походження та особливостей побутування колядок, їхню багатоаспектну пов'язаність з обрядовістю. «Робота підсумовує результати досліджень величальної поезії кількох народів (румунсько-

го, українського, польського, чеського). Розглянуто типологічні зв'язки колядкової традиції з баладами, замовляннями. Головну увагу зосереджено на колядках парубкові та дівчині, які образністю, тематикою та функціональністю примикають до сімейно-побутової обрядовості» [6, с. 634]. Науковець здійснив порівняльний аналіз українських колядок з весільною обрядовістю та весільними піснями, а також із багатим репертуаром веснянок та весняних ігор, з літньою обрядовою поезією та з найрізноманітнішими звичаями молоді, пов'язаними з напорошенням, підготовкою та укладенням шлюбу, які в давнину відбувалися упродовж трудового року [7, с. 6].

Послідовно працюючи у цьому напрямку, І. Ребошапка написав монографію «*Poezia colindelor*» (Плоєшти, 2006). Книга написана й видана румунською мовою і перекладається як «Поезія колядок». Праця присвячена поетиці та символіці колядок і обрядової поезії в цілому із залученням до аналізу записів текстів О. Потебні, Й. Лозинського, П. Чубинського, В. Гнатюка, З. Кузеля, П. Єфименка, В. Шухевича, О. Рошкевич, О. Савчук, І. Кметь та ін. [8].

У подібному ключі було укладене й двомовне видання – фольклорний збірник української обрядової поезії «Вінок року» (Бухарест, 2002), в якому упорядник представив весільні пісні, колядки, новорічні пісні, різдвяний вертеп і великодні ігри, що упродовж 1950–1990-х років були записані в селах Сучавського, Караш-Северінського, Тулчанського, Марамороського, Тіміського, Ботошанського повітів Румунії [9].

Грунтовними коментарями щодо особливостей побутування і функціонування румунських та українських колядок в Румунії, І. Ребошапка значно посприяв науковцям краще уявити собі колядування на сучасному етапі в умовах румунсько-українського білінгвізму.

У передмові до збірника «Відгомони віків: Збірки народних балад, історичних пісень та пісень-хронік» (Бухарест, 1974) вчений оприлюднив важливі міркування щодо жанрової приналежності текстів усної словесності та їх класифікації: «Фольклористи різних генерацій та країн доклали великих зусиль, щоб встановити певний порядок в системі класифікації творів, але і до цього часу не всі питання остаточно вирішені. А це тому, що різні види фольклору побутують не ізольовано один від одного, а, навпаки, в тісній взаємодії, внаслідок чого ми майже не зустрічаємо творів «чистого» виду, скажімо, тільки ліричних, або тільки епічних тощо. Бо ж ліричні елементи, епічні чи драматичні в кожному виді фольклору переплітаються відмінно, і ми помічаємо наявність домінуючих елементів, що визначають фізіономію даного виду, і допоміжних елементів, які, у свою чергу, в іншому виді стають домінуючими» [10, с. 9]. Окрім того, І. Ребошапка наголосив на важливості досліджень

*** Вітаємо ювіляра! ***

українських пісень-хронік, оскільки вони можуть допомогти з'ясувати цілий ряд питань теорії фольклору. Це стосується насамперед міри достовірного відображення конкретної дійсності в художньому творі, індивідуального начала і колективної співпраці, оновлення пісенної традиції та ін.

Щодо постання / народження нових текстів пісень-хронік, то І. Ребошапка поділився наступним спогадом-коментарем: «Нам пощастило проникнути, так би мовити, у творчу лабораторію народної поетеси, 64-річної Палагії Вериги з села Палтінул Сучавського повіту. Першою умовою виникнення пісні-хроніки є добре знання подій. Говорячи про задум нової пісні-хроніки, співачка дуже просто, але зовсім правдиво і переконливо підкреслила цю давню наче світ умову художнього твору: «Мене ші просили, би склала співанку за цього хлопця Бурсукового, що вбили. Ші ні пробувала, але маю скласти. Але маю питати май добре, аби вни казали, ек то си трафило, діе йго найшли, діе вбили, ек до шпіталю везли. Я ні була на похороні. Я ек би була на похороні, я вже би була склала. Була би видиіла май ек то, та май би чьула, но. Бо я чьую йка бесіда є за кого, та так складаю. Так будь-шо ні мож» [10, с. 31-32]. Співачка, для передачі нового змісту пісні, використовує вироблені й усталені традицією мотиви та образи. Авторка-виконавиця підсумувала, що найдовше триває процес оформлення остаточного варіанта твору.

Маємо надію, і можемо зробити припущення, що за деякий час фонд українських пісень-хронік, як і балад, після народного осмислення подій російсько-української війни поповнять нові тексти із сучасними сюжетами про трагічну й звияжну боротьбу наших захисників із московським агресором (в тому числі й про період перебування в жакливому російському полоні; про дні, місяці й роки окупації наших земель та ін.). Як, скажімо, з'явилися переспівані колядки «Сумний святий вечір, тривожна година», «Нова радість стала (Над полями України)» та ін. [11. с. 634-635, 640].

У наукових розмислах в оприлюднених працях не оминув І. Ребошапка і народної прози: легенд та переказів, казок, народних оповідань. Зокрема вчений виклав цікаві висновкові положення щодо осучаснення традиційних народних казок, і вважає, що «До головних передумов осучаснення казок слід зараховувати й усвідомлену настанову казкаря оповідати усні твори крізь призму сучасності. Вірний традиційному ставленню народу до фантастичних казок як до чогось правдоподібного, сучасний оповідач свідомо «освітлює» факти минулого по-сучасному або навіть замінює їх різними сучасними функціонально еквівалентними фактами. Стосовно того, як би слід розповідати казки сьогодні, досить промовистим є зауваження сучасного румунського казкаря Янку Дурой із села Бугя де Сус (Арджеш): «...розкажімо ж, як воно буває зараз» [12, с. 267]. У цьому контексті варто згадати зібрання українських народних казок Миколи Зінчука із майже усіх етнографічних теренів України, яке вмістилося у більш ніж сорок книг. Цей великий

звід потребує сучасного опрацювання й ретельного аналізу, оскільки серед представлених сюжетів є казки, а є й окремі перекази уже відомих мотивів.

Підсумовуючи викладене вище про актуальні начерки І. Ребошапки напрямків розвитку і дослідження продуктивних жанрів українського фольклору, варто згадати висловлювання його багаторічного колеги, відомого буюковинського фольклориста і краєзнавця О. Романця, який свого часу писав, що вчений робить надзвичайно багато, видобуває чимало такого матеріалу, який невідомий навіть дипломованим фахівцям. Надзвичайно цікаві припущення і висновки вченого, які будуються на базі євроазійського фактажу. А сучасний український літературознавець і фольклорист, член-кореспондент НАН України М. Ільницький в одній із праць зазначив, що монографія І. Ребошапки «Народження символу» стала для нього настільною книгою. Теорія весільних символів, представлена в праці, допомогла йому краще зрозуміти пісні матері, а в подальшому стала в пригоді, коли він обдумував проблему функціонування фольклорної символіки і образності в поезії писаній.

До наукової спадщини, фольклорних збірників І. Ребошапки з ґрунтовними передмовами та коментарями звертиметься не одне покоління науковців не тільки України та Румунії, але й усього світу.

Многая літ вченому зі світовим ім'ям – професору Іванові Ребошапці!

Література

1. Ребошапка І. «Ой як файно Чубічиха співанки писала...». *Всесвіт усного і писаного слова*. Кн.1: Фольклористичні розвідки, статті, рецензії. Персоналії. Бухарест: RCREDITORIAL, 2010. С. 338-339.
2. Ребошапка І. Передмова. Визначення, походження, тематичні і стилістичні та функціональні ознаки колядок. *Ой у саду-винограду: Збірка світських величальних пісень*. Бухарест: Критеріон, 1971. С. 7-17.
3. Ребошапка І. Передмова. Короткий нарис порівняльного вивчення румунських та українських колядок. *Ой у саду-винограду: Збірка світських величальних пісень*. Бухарест: Критеріон, 1971. С.17-27.
4. Ребошапка І. Передмова. Колядування в українців з Румунії. *Ой у саду-винограду: Збірка світських величальних пісень*. Бухарест: Критеріон, 1971. С. 27-28.
5. Ребошапка І. Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії. Бухарест: Критеріон, 1975. 252 с.
6. Чікало О. І. Ребошапка Іван. *Українська фольклористична енциклопедія* / Керівник проекту, науковий редактор, упорядник Василь Сокіл. Львів, 2018. 808 с.
7. Ребошапка І. Переднє слово. *Іван Ребошапка. Народження символу*. Бухарест: Критеріон, 1975. С. 5-7
8. Rebusarcaloan. *Poeziacolinidelor. Ploiesti*, 2006. 373 p.
9. Ребошапка Іван. Вінок року. Бухарест: Мустанг, 2002. 371 с.
10. Ребошапка І. Передмова. *Відгомони віків: Збірка народних балад, історичних пісень та пісень-хронік*. Бухарест: Критеріон, 1974. С. 9-32.
11. Українські колядки і щедрівки / Зібрав та впорядкував Василь Сокіл. Львів, 2022. 716 с.
12. Ребошапка І. Осучаснення традиційних народних казок. *Всесвіт усного і писаного слова*. Кн. 1: Фольклористичні розвідки, статті, рецензії. Персоналії. Бухарест, 2010. С. 266-283.

***** Вітаємо ювіляра! *****

СТУПЕНІ ВИЯВЛЕННЯ ЦІННОСТЕЙ УСНОГО І ПИСАНОГО СЛОВА

Інтерв'ю з Іваном Ребошапкою

Почесний професор Бухарестського університету і Національного чернівецького університету імені Юрія Федьковича, гостьовий професор Альбертського університету (Канада, Едмонтон), лауреат міжнародної премії імені Ольги Кобилянської, член паризького наукового товариства ім. Шевченка (Société Scientifique Ševčenko), Спілки письменників Румунії, Асоціації славістів Румунії, доктор філологічних наук, фольклорист, літературознавець, перекладач і невтомний дослідник румунсько-українських (слов'янських) літературних зв'язків, української культури в Румунії – Іван Ребошапка понад пів століття присвятив служінню слову, вивчаючи й зберігаючи українську спадщину.

Люб'язно погодившись на інтерв'ю Іван Ребошапка з «порога» свого дев'яностоліття ділиться спогадами, роздумами та відкриттями – особистими й професійними.

Ірина Мойсей: *Що стало для Вас поштовхом до зацікавлення українською фольклорною спадщиною?*

Іван Ребошапка: Подібно Марку Черемшині, моє дитинство пройшло серед пісень. Мій батько любив співати. Теплими весняними й літніми вечорами лунали по сільських кутах українські пісні. Без чудових пісень не обходились мальовничі весільні обряди.

І.М.: *Хто був Вашим першим наставником?*

І.Р.: «Наставника» в мене не було. На життєву мою дорогу Всевишній «вивів» професора фольклору румунського бухарестського факультету і 1960-х років директора Інституту фольклору Міхая Попа, який став моїм духовним «батьком».

І.М.: *Який спогад з тих часів найяскравіше закарбувався у Вашій пам'яті?*

І.Р.: Коли, після кількох зустрічей Міхай Поп по-батьківському сказав мені: «На факультеті я – професор, а тут – директор. Буду дбати про тебе, доки не „доростеш достатньо”».

І.М.: *І як проходило «доростання» у Вашій кар'єрі?*

І.Р.: Після закінчення факультету 1960-го року і мого призначення працювати на закінченому мною

українському відділенні кафедри слов'янських мов Бухарестського університету, поряд з викладацькою працею на українському відділенні, я, паралельно, відвідував всі курси професора Попа, поряд з його студентами брав участь у польових обстеженнях (фольклорній практиці). У певний момент Міхай Поп зауважив мої «муки» і запропонував перевести мене асистентом на його кафедру румунського фольклору Факультету румунської словесності (Facultatea de Litere), на засіданнях та заходах якої я постійно брав участь. Сердечно подякувавши за його батьківську турботу, пообіцяв продовжувати «йти поряд» нього, і за його зразком займатися українським фольклором Румунії. Так і поступив далі, почергово видаючи зібрані мною українські пісні жанровими збірниками.

Згодом, поряд з вузівськими викладачами румунського фольклору та його дослідниками з Бухарестського інституту фольклору, на основі екзамєну поступив на докторат, керований Міхаєм Попом.

Погодившись із сугестією професора Попа, темою дисертації обрав «Колядки». Згідно з похвальною тоді університетською практикою, був відправлений кафедрою слов'янських мов на місяць до Ясського університету для набуття професійного досвіду. У Яссах провів толкову консультацію з тодішнім авторитетом у галузі колядок Петру Караманом. Далі, будучи направленим румунським Міністерством освіти на три місяці до бувшого СРСР, два місяці й тиждень провів у Львові. Там, після прочитання багатьох матеріалів, несподівано пережив Божу ревелюцію, відкривши наявність поетичного конструкта у міжвидовій (весільній та колядковій) символічній семіотичній комунікації, що після тривалих обмірковувань дало основу моїй теоретичній монографії з метафоричною назвою «Народження символу. Аспекти взаємодії обряду та обрядової поезії» (Критеріон, 1975), яку вважаю важливим кроком у своїй науковій кар'єрі. У монографії обґрунтована моя власна теорія фольклорних символів та їх роль у семіотичній комунікації. Монографія стала відомою у світі. Але, наскільки мені відомо, ніхто не запримі-

*** Вітаємо ювіляра! ***

тив її «підводну» семіотично-комунікативну основу. Прикладну користь монографії відзначив вельмишановний професор, згодом академік, львів'янин Микола Ільницький у кількох правдивих реченнях, що моя монографія для нього стала «настільною книгою», бо моя теорія символів допомогла йому краще зрозуміти материні пісні, а потім допомогла у виявленні функціонування символістики у писаній поезії. Вповні правильно збагнув й окреслив «підводну» семіотично-комунікативну основу монографії Дан Хорія Мазілу в новому трактаті румунської літератури.

І.М.: І на цьому Ви, звичайно, не зупинились...

І.Р.: Ні, не зупинився. Свою теорію символів і її роль у семіотичній комунікації я далі перевіряв і підкріплював новими матеріалами, зібраними в Болгарії, Македонії та Сербії. Остання перевірка, вповні ствердна, відбулася 1993 року, в Альбертському університеті, де я викладав докторантам спецкурс «Символізм в українському фольклорі». Невдовзі, після стількох перевірок, в моїй кар'єрі відбувся інший відрядний момент – поява румунської монографії «Poezia colindelor. I. Constructe simbolice și stereotipii culturale în repertoriul tinerilor» (2006), в якій теорія символів та їх роль і способи функціонування у семіотичній комунікації представлені на основі значно більших матеріалів, ніж у монографії «Народження символу».

І.М.: Якими Ви бачите румунсько-українські фольклорні взаємини?

І.Р.: Вони (взаємини) здавна існували. Я бачу їх перспективними для того, хто прагне спізнати їх. Але це – зовсім нелегка справа, її слід вивчати по споріднених жанрах, або за присутністю спільного епічного героя в українських та румунських творах. Так поступив я, наприклад, у студії «Model narativ comun și variante naționale în legendele carpatice despre haiduci» («Lingua Pax», 2000; «Curierul ucraïnean» nr.nr. 87, 88-89, 90-91/2001).

І.М.: У часи Вашої викладацької роботи як реагували Ваші студенти на українську літературу чи пісню? Що їх найбільше зацікавлювало/зворушувало?

І.Р.: Я викладав студентам курс з практики польових обстежень, способи підсумкового осмислення зібраних матеріалів і, на кінець, писання наукових статей. З-поміж тогочасних студентів були й зацікавлені науковими дослідженнями, бо в ті давні часи наші студенти походили з Мараморощини та

Буковини, і в пам'яті зберігали спогади про фольклорне життя своїх рідних місцевостей.

І.М.: Хто із Ваших студентів найбільше запам'ятався? Ким із них Ви сьогодні пишаєтесь?

І.Р.: Не назву поіменно, щоб не образити когонебудь. Але уточню, що моїми студентами були і мастранти кафедри слов'янських мов, випускники усіх слов'янських відділень нашого факультету, а то й випускники факультетів історії, філософії та навіть релігії.

І.М.: Чи допомагав фольклор у повсякденному житті або викладанні?

І.Р.: Відповім тільки на другу частину запитання: фольклор допомагав у викладанні. Як саме – представила у своїй роботі для здобуття II-го викладацького ступеня бувша моя студентка (Григораш з Мараморощини).

І.М.: Що б Ви хотіли порадити молодим українознавцям і фольклористам?

І.Р.: Раджу «оживляти» з латентного стану непобутуючі пісні та звертатися по допомогу до старших, досвідченіших.

І.М.: Чи є улюблена народна пісня або колядка, яку Ви завжди згадуєте?

І.Р.: Майже всі записані мною на магнітофон пісні пам'ятаю. Коли син серетського професора музики Валеріана Яноша переписував мелодії для мого збірника, я наспівував йому всі пісні. Але в теперішньому моєму віці чомусь-то підсвідомо «звучить» пісня «Ой у полі могила / З вітром говорила: / «Не вий, вітре буйнесенький, / Щоб я не чорніла...».

І.М.: Які зустрічі з українськими науковцями/діячами Вам найбільше запам'яталися?

І.Р.: Упродовж мого предового життя я познайомився з дуже багатьма материковими та діаспорними українськими науковцями, включно і з європейськими та канадськими, про що можна б написати спогади, якби дозволив невблаганно минаючий час...

І.М.: Як Ви гадаєте, чи відчуває молоде покоління українців у Румунії зв'язок зі своїм корінням?

І.Р.: Здається мені, що молоде наше покоління відчуває свій зв'язок з рідним «корінням», принагідно й несподівано виявляючи його реакціями, властивими теперішній нашій молоді.

І.М.: Як Ви оцінюєте стан української культури в сучасній Румунії?

(Продовження на 14 с.)

***** Вітаємо ювіляра! *****

СТУПЕНІ ВИЯВЛЕННЯ ЦІННОСТЕЙ УСНОГО І ПИСАНОГО СЛОВА

(Продовження з 13 с.)

І.Р.: Як на мене, сучасна українська культура в Румунії – дуже багата і вагома. Будучи, роками тому, на зустрічі з деякими марамороськими українськими та румунськими інтелектуалами, я почув як один з-поміж румунів сказав сигітським українським поетам-побратимам: «Aici, în Maramureș voi reprezentați o forță!», тобто вони представляють потужну творчу силу. Сучасний стан української культури виявляється різними напрямками суспільної діяльності. Про це варто б написати підсумкову працю, бо є чим похвально представитися перед неукраїнськомовними одногромадянами...

І.М.: Як змінилася україністика в Румунії за ті десятиліття, що Ви нею займаєтесь?

І.Р.: На початку свого наукового становлення україністика була ентузіастичним виявом, завдяки багатом співучасникам цього процесу. З часом ентузіазм «потав», співучасників поступово зменшилося, а зараз п'ять пальців однієї руки забагато для того, щоб полічити діючих україністів. А моя праця «Україністика Бухарестського університету» – це наче спогади того, що колись творилося. Надії на відновлення україністики більше вбачаю в діяльності Клузького університетського осередку.

І.М.: Поговоримо про Ваш поштовх до вивчення писаного слова, белетристичної літератури.

І.Р.: Даний поштовх я відчув значно пізніше після зацікавлення українським фольклором у дитинстві, тобто 1955-го року, коли поступив на слов'янське відділення філологічного факультету Бухарестського університету, і почав відвідувати курси з літератури. Курс української літератури викладала нашої групі студентів-україністів випускниця 1954 року Харківського університету. Згідно з тодішніми політичними настановами, той курс був страх заідеологізований, через що був скучним та нудним.

Докорінно відмінними були курси зі всесвітньої літератури, які викладались румунською мовою всім студентам протягом трьох років. Протягом першого навчального року курс із античної літератури викладав нам академік Тудор Віану. Для мене, щонайменше, його курс був чимось надзвичайним, попросту літературним святом, яке я вперше в житті душевно переживав. Дратувала тільки моя нездатність робити нотатки. Якимось чином частково

поборов її, навчившись трохи стенографії. Крім цього, мені випало щастя відвідувати керований Тудором Віану науковий гурток. В букіністичних магазинах роздобув деякі праці Тудора Віану, захоплено читав їх.

І.М.: Таким способом, уявляю собі, Ви набули певний досвід в інтерпретації літтворів. А цей досвід відбився у Вашій літературознавчій діяльності?

І.Р.: Крізь призму набутого досвіду я якимось чином, майже у стилі Тудора Віану, осмислив деякі аспекти «перетинання» української літератури із всесвітньою літературою, що становить окремий напрямок моєї літературознавчої діяльності, конкретизований такими, наприклад, студіями, як: «Твір «Прометей закутий» «батька трагедії» Есхіла», в якій (студії) йде мова про перейняття міфу Шевченком; «Шевченко і Есхіл – інтертекстуальні співвідношення смислово-художніх кодів у трактуванні міфу про Прометея»; «Від Менандра до Котляревського, або літературні варіації стереотипів колізійних типовостей побутовизму»; «Зразкове оформлення теми месіанізму (у «Буколіка» IV Вергілія і «Книги буття українського народу» М.Костомарова) і багато інших.

І.М.: А інший напрямок Вашої літературознавчої діяльності, скажім – осмислення оригінальної української художньої літератури Румунії?

І.Р.: Оригінальну художню українську літературу Румунії я розглядав крізь таку підсумовуючу призму: «Кардіограма» української літератури Румунії у світлі положень естетики. «Кардіограму» заповнив осмислюваннями творчості провідних українських письменників Івана Ковача, Миколи Корсюка, Михайла Михайлюка, Василя Кліма. Про Теофіла Ребошапку подав статті: «Поезія – як екзистенціальна драма»; «Минувся вік, немов польовий цвіт»; «Тривога споконвічного неосягання сподіваного щастя», які, здається мені, дуже яскраво відтінюють неповторне «Я» автора Теофіла Ребошапки. Осмислення оригінальної української художньої літератури Румунії може становити інший напрямок моєї літературознавчої діяльності.

І.М.: Котрим з-поміж українських письменників Ви досі найбільше займалися?

І.Р.: Безперечно, Тарасом Шевченком.

І.М.: Могли б Ви виділити/назвати поетапні Ваші шевченкознавчі осмислювання?

*** Вітаємо ювіляра! ***

І.Р.: Спробую. Можна б почати з тематичних «пунктирів», поданих у статті 2007 року – «Координати румунської шевченкіани» («Наш голос», № 153, 2007 р.). І розпочати виявленням/представленням першого кроку до пізнання творчості Тараса Шевченка в Румунії на основі «Кобзаря». Логічно й корисно було б тут представити всі румунські «Кобзарі» Шевченка, що, ясна річ, становить інший напрямок мого шевченкознавства.

І.М.: Але це, гадаю, Ви погодитесь зі мною, не розкриє вповні образ Шевченка-поета.

І.Р.: Згідний з Вами. Суть Шевченка-поета значно багатша і сповнена художньо-концептуальних смислів, рідко кому доступних. По-моєму, його суть визначають дві складові. Першу з-поміж них, інтимно-поетичну я подав у статтях «Смисл персоналізації Шевченком універсальної метафори «смерті-весілля» («Наш голос» № 154, 2007 р.); «Шевченківські конотації метафори «синє море» («Наш голос» №165, 2008 р.). Другу, набагато різноманітнішу і змістовнішу складову Шевченка-поета становлять: його спорідненість із романтизмом, зв'язок з Біблією, з історією України, його побивання за рівноправність, палке звертання до нетверезих і несвідомих однокровних тощо.

І.М.: Ці аспекти осмислені румунською шевченкіаною?

І.Р.: Так. У першому томі двомовної монографії «Сторінки румунської шевченкіани» (RCR EDITORIAL, 2016) всі ці аспекти я осмислив у студії на 124 сторінки «Феномен Тараса Шевченка – у світлі почергових румунських рецепцій».

І.М.: Відомо, що Тарас Шевченко крім румунського широко знаний і в європейському культурно-літературному просторі.

І.Р.: Це питання я широко осмислив представленням європейського меридіана Тараса Шевченка шляхом представлення шевченківської реверберації та абсорбції у літературах: польській, чеській, словацькій, сербській та хорватській. Ширше представив питання шевченківських реверберацій та абсорбцій у болгарській літературі, зокрема у творчості класичного письменника Любена Каравелова, для якого Тарас Шевченко був ідейним натхненником, поетичним зразком для наслідування, оціночним «пробним каменем» у фейлетонах Каравелова, який перекладав українського генія. Типологічна, але й генетична спорідненість деяких персонажів Каравелова полягає в тому, що Сока

Любена Каравелова – це не тільки «рідня» Катерини Шевченка, але й Марусі Квітки-Основ'яненка.

Шевченківські європейські реверберації та абсорбції, крім образу Соки Каравелова, наявні у типологічній спорідненості із Шевченковими Катериною інших образів слов'янських героїнь, як чешка Маричка Магдонова письменника Петра Безруча, і словачка Анна Данилівна Ондreja Балли. Це питання висвітлене мною у студії «Слов'янські «посестри» Шевченкових Катерин» (друк. У «Нашому голосі» і у «Сторінках румунської шевченкіани», т. 2 (RCR EDITORIAL, 2017, р. 216-254).

І.М.: Чи є у Вашому творчому доробку новіша праця, радісна для Вас, якою могли б порадувати читачів?

І.Р.: Найновіше в моєму доробку – це масивне видання (687 стор. А4) «Фольклористичні та літературознавчі україністичні студії. Вибрані праці», підготовлене до друку нині, на жаль, покійною гідною слави Тамарою Носенко та вельмишановним академіком Ростиславом Радишевським, і надруковане 2024 р. київським видавництвом «Талком» у серії «Студії з україністики». Випуск XXXI, за рекомендацією Вченої ради Міжнародної школи україністики НАН України. Про дане видання вельмишановний професор Володимир Антофійчук висловив думку, що видання по-справжньому представляє цінність моїх досліджень. Жаль тільки, що в нас це видання зовсім не відоме фахівцям, ані читацькій публіці взагалі.

І.М.: Які інші Ваші праці тепер знаходяться на робочому столі й «очікують» свого довершення?

І.Р.: Перш за все, – це тривало допрацьовувана і здійснена десь на 80 відсотків «Україністика Бухарестського університету – одна із складових румунської філології», і приємна моїй душі праця «Емінеску мовою Шевченка», допрацьована на якихось 85 відсотків. Як винагородить Всевишній здоров'ям та неблаганним часом, то довершу замислене.

І.М.: Від душі зичу Вам завершити ці праці та розпочати нові. Щиро дякую за цікаву розмову й напередодні славного ювілею бажаю Вам міцного здоров'я, творчої наснаги та сили здійснити все замислене.

Інтерв'ю записано з глибокою вдячністю за працю Івана Ребошапки, яка залишає вагомий слід у збереженні української культури в Румунії.

Володимир АНТОФІЙЧУК

СВІТЛО, ЩО НЕ ЗГАСАЄ: КНИГА ПАМ'ЯТІ ПРО ЯРОСЛАВУ МЕЛЬНИЧУК

Відгук на книгу: Ярослава : Спогади про Ярославу Мельничук, її вибрані статті та бібліографія/ упоряд.: Богдан Мельничук, Лідія Ковалець, Тетяна Мурашевич. Чернівці : ВД «Букрек», 2025. 452 с., 27 с. іл.

У кожній справжній книзі пам'яті втілюється невидима, але живуча нитка духовного продовження людського життя. Книга «Ярослава» належить саме до таких видань: вона навічно закарбовує портрет Ярослави Мельничук (25 липня 1975 – 22 грудня 2022) як людини й науковиці, передає читачеві глибоке переживання сенсу людського існування, вірності служінню істині, любові до літератури й загалом культури.

Від самого вступу відчувається виняткова делікатність і світла шляхетність авторів-упорядників: тут немає нав'язливого пафосу чи формальних декларацій. Кожне слово пройняте повагою до пам'яті, а водночас – живим болем і щирою тугою за людиною, яка так багато дала світові науки, культури й людських сердець.

Книга розпочинається стилем, але ваговитим життєписом Ярослави, у якому окреслено основні віхи її шляху. І вже ця коротка біографія дає відчуття цілісності її особистості. Народжена в родині знаного вченого-філолога, професора Богдана Мельничука, Ярослава, цілком закономірно, успадкувала високі духовні орієнтири. Її навчання, наукові пошуки, педагогічна діяльність і редакторська праця, як і все в її житті, було спрямоване на служіння культурі.

Доля немилосердно повелася з Ярославою, боляче вдаривши невиліковними недугами й поспішно вирвавши її з життя на 48-му році. Та, як підкреслено, «залишились спогади про цю яскраву, непересічну творчу й людську особистість. Залишилося написане – завжди добротне й цікаве. Обов'язком вважалося републікувати бодай статті з різних видань, іноді й малодоступних, укласти бібліографію праць нашої

Ярослави і в цей духовно-інтелектуальний спосіб утримувати її земне життя» (Замість передмови, с. 3).

Світлий образ Ярослави постає в пам'яті тих, хто її найбільше знав, хто був завше поряд з нею, – літераторів, науковців, колег, друзів, – і

вибудовується у багатозначний монолітний портрет яскравої особистості, унікальної культурою думки, мови, поведінки, ставленням до всіх суущих. Цій темі присвячено перший розділ книги «Ярослава».

Окремої уваги заслуговує емоційна тональність спогадів. Тексти 32-х авторів пройняті глибиною етикою: любов'ю без надмірного сентименталізму, скорботою без розпачу, вдячністю без якогось вихваляння. У них делікатно висловлюється біль втрати, а пам'ять не зводиться до жалобного ритуалу. Навпаки, вони сприймаються як величний

гімн життю, служінню високим ідеалам, гідним людини.

У ставленні до всіх Ярослава була людиною великої душевної шляхетності. Її слово ніколи не обпалювало, а зігрівало, її погляд не засуджував, а розумів. Вона не поспішала з оцінками, бо знала: кожна душа – окрема історія, і до кожної треба доторкатися з увагою та повагою. Природно обдарована вмінням чути, не просто слухати, а саме чути, вона була тією, хто міг мовчки витерпіти чужий біль, підтримати добрим словом, поділитися радістю, не применшуючи чужої. Як згадує її двоюрідний брат, відомий учений-літературознавець Ростислав Чопик, «Ярослава була дуже доброю, чуйною, емпатичною, може, навіть занадто. Бо саме це робило

їй надзвичайно вразливою, беззахисною: вона не мала психологічного імунітету. Це називають заниженим больовим порогом. Те, що для інших було стерпним чи й взагалі непомітним, вона переживала максимально, межово, а то й позамежово. Врешті, пережити таки не змогла. Їй було важко з собою, такою; і фізичне тіло того не витримало» (с. 69).

Природна доброзичливість Ярослави не була ввічливим жестом, а випливала з глибини характеру, з віри в людину, з поваги до кожного співрозмовника, з потреби творити середовище довіри й добра. Для неї всі були рівні у своїй людській гідності, і тому поруч із нею ставало легше дихати, жити, бути собою. Характерний із цього розряду спомин її студентки, тепер асистентки кафедри української літератури Чернівецького університету Світлани Гуцуляк: «В товаристві Ярослави Богданівни (яка вмila оповідати і сміятися, а ще – що важливо – слухати й дивуватися, і – що найважливіше – зовсім не вмila бути суворою чи зверхньою, ігнорувати чи критикувати й присоромлювати) ми почувалися легко й безпечно» (с. 19). І справді, Ярослава не прагнула переважати, але вмila надихати; не вимагала вдячності, але залишалася в пам'яті кожного, кому хоча б раз подала руку, посміхнулася, сказала слово підтримки. У її присутності кожен почувався важливим, бо вона не ділила людей на «вартісних» і «другорядних».

Отже, у спогадах Ярослава постає як багатогранна особистість: мудра наставниця, глибока дослідниця, уважний редактор, людина великого серця і високої духовної культури.

Особливо слід відзначити другу частину книги, присвячену науковій діяльності Ярослави. Її дослідження творчості Ольги Кобилянської – це спроба глибшого осягнення естетичного й духовного досвіду української літератури. Вона мала тонке відчуття стилю, жіночої психіки, морально-естетичних ідеалів епохи, що дозволило їй побачити у творчості Ольги Кобилянської ті сенси, які раніше залишалися в тіні або були спотворені офіційною ідеологією.

Праці Ярослави інтерпретуються як ґрунтовні наукові дослідження, що докорінно змінили попередні літературознавчі уявлення про пізній період творчості Ольги Кобилянської. У них переконливо доведено, що письменниця після 1914 року не втратила творчу активність, а навпаки, постійно експериментувала у жанрово-стильовому аспекті, розширювала коло своїх ідейних зацікавлень і реагувала на актуальні виклики дійсності. Тому пізня творчість Ольги Коби-

лянської сприймається не як застиглий етап, а як складний процес літературного розвитку, в якому відображені культурні, історичні та філософські рефлексії її часу.

Крім досліджень творчості Ольги Кобилянської, у книзі також уміщено статті Ярослави, що стосуються загальноукраїнського літературного процесу в його єдності з українським письменством зарубіжжя, в тому числі й тим, що розвивається на теренах Румунії.

Отже, друга частина книги гармонійно доповнює першу, утворюючи цілісний портрет Ярослави – людини й науковиці, яка жила і творила для української культури і залишила для прийдешніх поколінь вагомий спадщину.

Дуже важливо, що в книзі подано бібліографію праць Ярослави, що демонструє її активність і різноманітність як науковиці, публіцистки, упорядниці різних видань. Це також свідчення того, що вона оригінально продовжила тяглість родинної наукової традиції й сама вписала своє ім'я в історію українського літературознавства.

Блок фотографій, яким завершується книга пам'яті про Ярославу, має як ілюстративне, так і глибоко символічне й емоційне значення. Це окрема форма розповіді, де кожна світлина говорить про те, що словами передати важко або й неможливо. У них збережена жива присутність Ярослави у колі родини, серед колег, в аудиторії, біля книжок, у русі життя. Фотографії також становлять своєрідний міст між поколіннями. Для тих, хто знав Ярославу особисто, вони сприймаються як відлуння родинної, дружньої і колегіальної близькості; для молодших служать способом пізнання справжнього обличчя культури.

Книга спогадів про Ярославу – це вияв високої культури пам'яті, культури слова і культури серця. Це документ духовної присутності людини, яка навіть після відходу продовжує освітлювати життя інших. Це нагадування кожному з нас: справжня гідність людини вимірюється не лише науковими здобутками чи матеріальними статками, а передусім тим слідом добра, який вона залишає по собі. Значення цього видання надзвичайно вагоме. У час, коли швидкоплинність інформаційних потоків стирає пам'ять про істинне, аналогічні йому книги стають завжди відкритим сховищем духовних орієнтирів, нагадуючи про те, що в історії культури залишаються не тільки великі події, а й великі серця.

Микола ВЕГЕШ

УЛАС САМЧУК: З КАРПАТСЬКОЮ УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

(Продовження з № 370)

З болем у серці пише Улас Самчук про події середини березня 1939-го: «Прийшов 14 березень. Над Хустом стрілянина. Б'ють гармати, скоростріли, бомбомети... Повзають танки. Банда чеських трусів з назвою «армія», яка віддала власну батьківщину без єдиного стрілу, озброєна наймодернішою зброєю, нападає на беззбройну Карпатську Січ, вбиває, катує ранених, знущається над арештованими... Мадяри перейшли кордони Карпатської України одночасно з чеським нападом на Січовиків. Це фатальний 14 березень. Але ніхто не хоче вірити, що дні Карпатської України почислені...»²⁵.

14 березня 1939 року Августин Волошин проголосив самостійність Карпатської України. На прийняття такого рішення, безперечно, вплинули фактори міжнародного характеру, зокрема, проголошення самостійності Словаччиною і вторгнення угорських військ на терени Карпатської України. Названі фактори свідчили про державний розпад ЧСР. Шістьом засіданням Сойму, які проходили протягом трьох годин одного дня, випала доля бути історичними, бо на них були прийняті історичної ваги документи – про незалежність, державний устрій, назву, мову, прапор, герб і гімн Карпатської України. Таємним голосуванням був вибраний президент. Ним став А. Волошин, за якого проголосували всі послы. Сойм проходив у той час, коли угорська армія вже просувалася в глиб Карпатської України. Молода незалежна держава так і не розпочавши свою діяльність, припиняла своє існування. Хоча ще тривали бої, карпатські січовики чинили відчайдушний опір...

У репортажі «З кривавих днів Карпатської України» Улас Самчук яскраво змалював усю трагічність тодішньої атмосфери в Хусті: «Іду до міністерства війни. Там повно людей. Внизу авта, навантажені зброєю, та підводи. Брязкає зброя, шоломи, гудуть мотори, дзвонять телефони. Голошуся до помічі. Перебираю стилізування радіовістей. Біля радіо-

апаратів безперервна служба. Довідуємось, що ми вже «взяті», що половина з нас не живе. Ні, ми ще живемо, ми ще боронимось! У цю темну, буряну ніч, мов леви, деруться наші кращі брати за кожний крок рідної землі. Нам ще телефонує Свалява, Іршава, Перечин, Королево. З нами тримають зв'язок села. Тисячі стурбованих запитів. До нас говорять із Відня, Берліна, з Братислави. Ми знаємо, що в цю хвилину дивиться на нас увесь український світ, і ми знаємо, скільки тяжких, болючих переживань тиснеться тепер у кожну українську душу»²⁶. 16 березня о 9-й годині угорські війська вже зайняли Королево і наближалися до Хуста, а вже о 10-й почалася евакуація у напрямку Тячева. «Я прилучився до тих, що йдуть через Буштино, – писав У. Самчук. – Тут ще наші, хоч зараз за селом господарюють мадярські повстанці з Тячева та Вишкова... Я рішаюся ще з кількома їхати на Тячево. Що буде, то буде...»²⁷.

А далі було ще страшніше, що описала у своїх спогадах «Орда іде» дружина Уласа Самчука Марія: «Протягом тижня зовсім зникли українські написи. Усі перетворилися на мадярські та десь-не-десь до того і московські. Це було в Хусті. З краю теж приходили подібні вісті. Всюди розстріли та арешти. Одно тільки було відрядне, що вся Верховина показала себе добре щодо національної свідомості. Ще додати б, що в бою з мадярами ніде не залишилось жодного пораненого. Мадяри їх добивали на місці...»²⁸.

Завдяки двом українським письменникам ми маємо живі й правдиві, майже щоденні, записки про Карпатську Україну – Василю Гренджі-Донському й Уласу Самчуку. Говорячи про щоденник «Щастя і горе Карпатської України» В. Гренджі-Донського, історик Петро Стерчо писав: «Ці хронікерські записки мають більшу документальну важливість від якого-небудь старовинного літопису, що на нього історики покликуються з повагою і достовірністю, бо писані вони кожного дня, коли ті події відбувалися, тому і відображені в них безпосередні враження»²⁹. Другим таким важливим джерелом для дослідження правдивої історії національно-визвольної боротьби

²⁵ Самчук У. Репортажі з Карпатської України... С. 169, 171.

²⁶ Там само. С. 175.

²⁷ Там само. С. 179.

²⁸ Заповіт Срібної Землі. Карпатська Україна в боротьбі за незалежність. Львів: Світ, 2001. С. 131.

²⁹ Стерчо П. Передмова. *Твори Василя Гренджі-Донського*. Том. VIII. Щастя і горе Карпатської України: щоденник. Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д.К., 1987. С. 16.

закарпатських українців за свободу і незалежність є «Репортажі з Карпатської України» Уласа Самчука. Завдяки цим двом важливим документальним хронікам Василя Гренджу-Донського й Уласа Самчука справедливо можна вважати літописцями Карпатської України.

В еміграції

У перші дні окупації Карпатської України угорцями розповсюджувалися різноманітні чутки про долю її захисників. Зокрема була поширена звістка, що гортисти закатували закарпатського письменника Василя Гренджу-Донського. Видатний словацький письменник Франьо Краль навіть написав вірш-некролог, який у 1939 році був опублікований у словацькому журналі «Словенске погляди». У цьому вірші він високо оцінив заслуги Гренджі-Донського, назвавши його «забитим співцем полонин», а його земляків – «народом героїв»³⁰. Не було більш-менш точних відомостей також про долю Уласа Самчука.

В. Гренджа-Донський лише 26 березня 1939 року зробив у своєму щоденнику запис: «Михалевич сказав мені потішаючу вістку, що мій приятель і колега, письменник Улас Самчук з легітимацією заграничного журналіста вирвався з мадярських рук (сидів у Тячеві кілька днів, про що я й не знав), є тепер у Відні і змобілізував заграничні чинники, щоб рятувати, що тільки можна»³¹. Більш детальна інформація містилася у спогадах Юліана Химинця, який фактично очолював закарпатську ОУН: «Через два дні (19–20 березня 1939 року – Авт.) мене знову викликали; допит тривав чотири години. Я вперто тримався попередніх зізнань. Нарешті, цілком несподівано для мене, старший жандарм сказав, що вони мене звільняють, але щоб я запам'ятав: якщо не говорив правду, вони можуть мене в будь-який час знову затримати, тому не видають мені жодних документів про моє звільнення, а без угорських документів я далеко зайти не можу. Того ж дня був звільнений Улас Самчук, який доказав, що він – міжнародний журналіст. Не гаючи часу, ми разом вирушили пішки до Хуста, де залишилася дружина Самчука, яка працювала фармацевтом. З Хуста ми планували якнайскорше перейти кордон. Переночувавши в Самчуків, наступного дня я вибрався до міста»³².

Лише у 1974 році в Торонто побачила світ книга спогадів Уласа Самчука «На коні вороному», в якій він написав про своє звільнення і перехід кордону: «І передумалось там багато. І не менше згадалось. От хоч би ті арешти... От хоч би взяти той останній, мадярський, в тому вбогому Тячеві, недалеко за Карпатськими горами над річкою Тисою, куди я потрапив також у березні три роки тому. У якому я пробув лише п'ять днів за дуже гарячих умов, тікаючи з Хусту в напрямку Румунії. Коли нам було перетято дорогу відступу мадярськими партизанами і ми мусіли робити великий, тяжкий обхід болотами й горами, щоб добратися до Румунської границі біля села Великий Бичків. І де я вирішив також випробувати свою долю, ризикнувши не йти в обхід Тячева, де засіли мадярські партизани, а використати їх потяг, якого вони прислали до Буштина, щоб забрати чеських жандармів і їхати ним разом з чехами просто в «пашеку лева» під виглядом пресового кореспондента. Це виглядало, як трюк, як дуже ризикований трюк, але це був дотепний трюк. Він заощадив мені три місяці мадярського концтракту, до якого потрапили решта моїх колег, які пішли в обхід Тячева, були виловлені мадярськими партизанами і потрапили до тієї ж тюрми, що і я, тією різницею, що я, як добровільний мандрівець, був скоро звільнений, а мої товариші, як воєнні полонені, мусіли заплатити за це трьома місяцями винятково тяжкого полону»³³.

А попереду Уласа Самчука чекали не менш важкі випробування, пов'язані з подіями Другої світової війни на окупованих фашистами українських землях. І знову його зблизила доля з побратимами по боротьбі за незалежність Карпатської України – Олегом Ольжичем, Іваном Рогачем, Іваном Рошком-Ірлявським та легендарною українською поетесою Оленою Телігою. І знову еміграція – спочатку Німеччина (1944–1948), потім – Канада (1948–1987). На повоєнний період творчості припадає ціла низка романів і книг, мемуарів Уласа Самчука: «Юність Василя Шеремети» (1946–1947), «П'ять по дванадцятій» (1954), «На білому коні» (1956), «Сонце з Заходу» (1957), «Чого не гоїть огонь» (1959), «На твердій землі» (1967), «На коні вороному» (1979), «Планета Ді-Пі» (1979), «Слідами піонерів» (1980).

(Продовження на 20 с.)

³⁰ Гренджа-Донська З. «Ми є лишень короткі епізоди...». Життя і творчість Василя Гренджі-Донського. Ужгород: ЮВТФ «Срібна земля», 1993. С. 63.

³¹ Твори Василя Гренджі-Донського. Том. VIII. Щастя і горе Карпатської України: щоденник. Видання Карпатського Союзу, Інк. Відділ у Вашингтоні, Д.К., 1987. С. 296.

³² Химинець Ю. Тернистий шлях до України / Упорядкування та підготовка тексту Марії Химинець; передмова Василя Худанича. Ужгород: «Гражда», 1996. С. 109.

³³ Самчук У. На білому коні. На коні вороному... С. 498–499.

УЛАС САМЧУК: З КАРПАТСЬКОЮ УКРАЇНОЮ В СЕРЦІ

(Продовження з 19 с.)

У 1982 році побачив світ роман «Втеча від себе», яким письменник завершив славнозвісну трилогію «ОСТ» (Перші два романи були видані значно раніше: «Морозів хутір» (1948) і «Темнота» (1957). У 2019 році тернопільське видавництво «Богдан» видало «Репортажі з Карпатської України», а у 2023 році харківське видавництво «Фоліо» порадувало читачів мемуарною книгою Уласа Самчука «На краю часу».

На еміграції Улас Самчук теж не полишав висвітлювати тематику Карпатської України, опублікувавши оригінальні й насичені фактажем спомини про Олега Ольжича, Івана Рогача, вказував на роль Августина Волошина в процесі становлення незалежної держави. Ця проблематика знайшла своє відображення, про що вже мовилося вище, у книгах «На коні вороному» і «Репортажі з Карпатської України». Особливої уваги заслуговує його роман «Сонце з Заходу», який високо оцінили сучасні літературознавці. Вони акцентують на виокремленні прозахідного дискурсу в романі письменника. «Для закарпатців сонце – символ руху й сили, здатної подолати смерть, – стверджує О. Возвишений. – Тому солярний мотив у романі Уласа Самчука «Сонце з Заходу» не лише містить активну природну силу та є годинником, який виміряє життєвий шлях людини на землі, але й виступає символом влади, державності, суб'єктності України на міжнародній арені. Улас Самчук описує народження нової геополітичної сили в регіоні, яка вже не потребує ратифікації самостійності в Польщі, Чехословаччині чи Угорщині. Йдеться про Карпатську Україну»³⁴. Українська дослідниця Ірина Руснак звернула увагу на той факт, що сама «назва роману-репортажу цікава передовсім грою слів, оскільки у вічі впадає її оксюморонність». Адже «у природі сонце і дароване ним світло з'являються на сході, тоді як на заході вони зникають за обрій. Заголовок, в основі якого лежить протиріччя, імпліцитно окреслює основну тему роману-репортажу, визначає його головну сюжетну лінію і дає можливість зрозуміти авторську концепцію. Однак усе це залишатиметься

прихованим до моменту ознайомлення із самим текстом, оскільки значення назви реципієнт зможе розкодувати тільки після прочитання твору»³⁵.

* * *

Карпатська Україна, одним із творців якої був також Улас Самчук, упродовж всього його життя залишалася з ним у серці. Він завжди її розглядав винятково як один з етапів українського державотворення в ХХ столітті. Ідеї Уласа Самчука і філософію його творчості не завжди розуміли його сучасники як в Україні, так і в еміграції. Серед тих хто недооцінив його літературну спадщину, на жаль, був і видатний мовознавець і літературознавець Юрій Шевельов, на переконання якого, «більшість його романів, за винятком, може, «Марії» й певною мірою «Волині», забудеться». Разом з тим, Ю. Шевельов змушений був визнати, що в історії української літератури на вигнанні Улас Самчук має своє тверде й виразне місце³⁶.

Найглибше Уласа Самчука зрозумів визначний український літературознавець Григорій Костюк: «... Все те бурхливе, героїчне і трагічне з перемогами і поразками життя народу нашого за останнє п'ятдесятиріччя знайшло своє зображення в багатьох його творах. І найбільша мистецька і суспільна вага цих творів Уласа Самчука в тому, що їх ідеї органічно виростили з найактуальніших і найболючіших проблем нашої доби, що їх проймають наскрізь щира авторова любов і почуття обов'язку перед своїм народом і своєю батьківщиною та нарешті, що написано їх, висловлюючись метафорично, кров'ю серця письменницького. У цьому сила і непроминальність творчого набуtku Уласа Олексійовича Самчука»³⁷. Хотілося б завершити цей скромний нарис про визначного українського письменника ХХ століття його ж словами: «Я не тому письменник українського народу, що вмію писати. Я тому письменник, що відчуваю обов'язок перед народом. Бог вложив у мої руки перо. Хай буде дозволено мені використати його для доброго, для потрібного». Це добре і потрібне Улас Самчук робив усе своє життя.

³⁴ Подвишенний О. Вплив західної культури на становлення Карпатської України в романі «Сонце з заходу» Уласа Самчука. *Літературний процес: методологія, імена, тенденції*: Збірник наукових праць (філологічні науки). 2021. № 17. С. 55.

³⁵ Руснак І. Поетика назви роману-репортажу «Сонце з Заходу» Уласа Самчука. *Карпатська Україна – незалежна держава*. Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої Незалежності Карпатської

України (м. Ужгород, 14–15 березня 2019 року). Ужгород: Видавництво ПП «АУТДОР-ШАРК», 2019. С. 294–295.

³⁶ Шевельов Ю.В. Я – мене – мені... (і довкруги): Спомини. Том 2. В Європі; Зустрічі з Романом Якобсоном. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2021. С. 140.

³⁷ Костюк Г. Вибрані праці: У 5 т. Т. 2: Літературознавство. Критика. Київ: Смолоскип, 2022. С. 524.

Іван РЕБОШАПКА

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХ)

Літературознавство.

40. Дослідницькі напрямки.

28. Українсько-румунські зв'язки
періоду української класичної літератури.
Тарас Шевченко

(Продовження з № 370)

У Румунії Тарас Шевченко здобув свою перманентність в культурному просторі не так написаними критиками літературознавчими розвідками про нього, як поширенням румунських перекладів з його творчості. Надто відрадний факт: у Румунії перекладена вся Шевченкова літературна спадщина.

Перманентність Тараса Шевченка в румунському літературному просторі засвідчує відносно почергова поява румунських «Кобзарів». Першим з-поміж них це – Taras Şevcenko, „Cobzar”. Cu ilustrații după originalele autorului. În românește de Victor Tulbure și Val Cordon. Cuvânt înainte de Mihai Sadoveanu. Postfață de Alexander Deutsch. 1952. Editura ARLUS „Cartea rusă”. [Представлення першого румунського «Кобзаря» див.: Іван Ребошапка, «Перший крок до пізнання творчості Тараса Шевченка в Румунії» («Наш голос», № 213, 2012 р., с. 3-5). Книжка появилась двома виданнями, які скоро розійшлися, будучи прихильно оцінена критикою (Див.: „Veac nou”, 29 травня 1952 р.; „România liberă” – 3 червня 1952; ґрунтовно прорецензована відомим румунським письменником М. Бенюком у ж. „Viața românească” (№ 7, 1952). Це видання містить 30 поезій, «Переднє слово» Михайла Садовяну, біографічний нарис «Тарас Шевченко» О. Дейча, портрет Т. Шевченка роботи І. Репіна. Таким складом перший румунський «Кобзар» (1952) випередив на двадцять п'ять років вибрані твори Шевченка (Прага, 1977), котрі вважаються першим зарубіжним виданням віршів Шевченка.

У своїй примітці перекладачі Віктор Тулбуре і Вал Кордун (тонкий знавець рідної української мови і тонкощів шевченківської поетичної творчості) відзначали, що їх праця це тільки перший крок до пізнання творчості «великого українського поета», завдяки чому вони підібрали найрепрезентативніші тексти, стараючись перекласти їх «якнайближче до оригіналів». Тільки у перекладі поеми «Катерини» вони «дозволили собі певну свободу, диктовану трудністю передачі народного українського стилю

відповідним румунським», але «інтенцію автора не зраджено, «Катерина» оставшись тим же шевченківським персонажем, доля якого символізує Україну».

Через п'ять років (1957) румунський «Кобзар» 1952 року був перевиданий [з означеним артиклем -ul в його назві – Cobzarul], але його перекладачем фігурує тільки Віктор Тулбуре [як і в слідуєчих виданнях румунських «Кобзарів»], який користувався підрядниками редактора г. «Новий вік» Сильвестра Загороднього: Taras Şevcenko, „Cobzarul”. Ediție revăzută și adăugită. În românește de Victor Tulbure. Cu un cuvânt înainte de Mihail Sadoveanu. „Cartea Rusă”, București, 1957. Це видання містить десять нових перекладів: «Іван Підкова», «Гайдамаки», вірші останнього періоду творчості поета «І Архімед, і Галілей...», «І тут, і всюди – скрізь погано...» та інші. Натомість у це видання не ввійшло п'ять попередніх перекладів, здійснених В. Кордуном: «Якби ви знали паничі...», «Я не нездужаю, нівроку...» й інші. Бракує також біографічний нарис О. Дейча. У виданні немає репродукції Шевченкових малюнків. Нові переклади Шевченкових віршів і коментарів зроблено за російським виданням 1955 року.

Твори цього «Кобзаря» частково були повторені у виданні 1960 року під назвою „Poezii” («Поезії»), яке появилось у престижній серії „Cele mai frumoase poezii” («Найкращі поезії»). Автором передмови є професор Бухарестського університету Михайл Новіков, який відзначає велику популярність Шевченкових «Кобзаря» в Румунії і той факт, що Шевченкові твори «були визнані (в Румунії) як частка «найкращих поезій» світової літератури».

Віктор Тулбуре принагідно сам визнав, що шанобливе ставлення до Шевченкового слова він «сприйняв у спадок» від Михайла Садовяну. Це проявилось в його прагненні досягти у перекладі найбільшої тотожності змістові й формі оригіналу, простоту і велич яких перекладачеві допоміг пізнати знавець української мови й поезії Шевченка Сильвестр Загородній.

(Продовження на 22 с.)

УКРАЇНІСТИКА БУХАРЕСТСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ – ОДНА ЗІ СКЛАДОВИХ РУМУНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ (СХ)

(Продовження з 21 с.)

Наближалось 150-річчя з дня народження Тараса Шевченка. До належного вшанування цього ювілейного свята Віктор Тулбуре, озброєний підрядниками Сильвестра Загороднього, «день і ніч напружено працював», як зізнається він, щоб до Шевченкової 150-ї річниці румунський читач отримав новий румунський «Кобзар». Працю 1958-1963-х років Тулбуре назвав «Шевченківською п'ятирічкою», після якої 1963 року в престижній серії „Clasicii literaturii universale” («Класики всесвітньої літератури») Бухарестського видавництва всесвітньої літератури появилось перше повне видання Шевченкового «Кобзаря» (644 сторінок) під назвою Taras Şevcenko, „Cobzarul”. În româneşte de Victor Tulbure. – Editura pentru literatură universală, Bucureşti, 1963. Ювілейне видання відкривається «Переднім словом» („Cuvânt înainte”) Міхая Бенюка і кількома зізнаннями перекладача: „Cuvinte despre „Cobzarul românesc»» («Слово про „румунський Кобзар»»). У передмові М. Бенюка підкреслюється близькість творчості Шевченка всьому прогресивному людству і його світову масштабність: «Сьогодні, – писав М. Бенюк, – як і Пушкін, як і Петєфі, Уїтмен, Шеллі, Ботев, Гейне та інші великі поети людства, Тарас Григорович Шевченко завдяки його творчості став одним з найближчих серцю румунського читача другом поряд з Александрі, Емінеску, Кошбуком або Аргезі». Відзначивши майстерність перекладача, Бенюк особливий наголос зробив на важливому громадянському значенні цього видання: «Поява повного «Кобзаря», перекладеного румунською мовою Віктором Тулбуре, є найкращим внеском, який може зробити наша країна у вшанування великого сина України, і жестом любові й непорушної дружби до сусіднього народу і радянських народів». Цінність нового румунського «Кобзаря» становлять не лише нові переклади, а й значно доопрацьовані, доведені до вищого ступеня відповідності оригіналові публіковані раніше переклади Віктора Тулбуре. Повний румунський «Кобзар» схвально оцінили фахівці в Румунії (М. Бенюк, М. Ласло-Куцюк, Міхай Новіков, А. Сіміон) та в Україні (О. Гайнічеру, *Поезія Шевченка румунською мовою* (Збірник праць двадцять четвертої наукової Шевченківської конференції – К., 1982).

У масовій серії Румунії „Biblioteca pentru toţi” («Бібліотека для всіх») появилась книга Тараса Шевченка

„Poeme” («Поеми») з ґрунтовною вступною статтею і «Хронологічною таблицею життя і творчості поета» та коментарями до поем, розповіддю перекладача „Inscripție pe o frunză de stejar” («Напис на дубовому листі») про його багаторічну, натхнену Міхаїлом Садовяну роботу над «Кобзарем» [робота, що фактично розпочалась 1948 року і тривала 15 років, з яких останні п'ять були проведені щоденно, точніше – щонічно в праці], про особисту участь в урочистостях на Канівській кручі в 1961 і 1964 роках, про зустрічі з українськими радянськими письменниками: Taras Şevcenko, „Poeme”. În româneşte de Victor Tulbure. Prefaţă şi tabel cronologic de Stelian Gruia, Biblioteca pentru toţi, Editura Minerva, Bucureşti, 1976.

Востаннє повне видання румунського «Кобзаря» у перекладі Віктора Тулбуре, з передмовою і примітками, в упорядкуванні академіка Дана Хорії Мазілу видало 1990 року Бухарестське видавництво „Univers” («Юніверс»): Şevcenko, „Cobzarul”. În româneşte de Victor Tulbure. Prefaţă, tabel cronologic şi note de Dan Horia Mazilu. Editura Univers, Bucureşti, 1990.

У передмові „Despre poezia lui Taras Şevcenko” («Про поезію Тараса Шевченка») Дан Хорія Мазілу «густими» посиланнями до джерел визначає специфіку шевченківської поетичної творчості: 1) її видавано і перевидавано у виданнях під встановленою понад століттям тому назвою «Кобзар», наданою першому петербурзькому виданню 1840 року, автором якого був тодішній тільки двадцятишестирічний поет Тарас Шевченко; 2) визначним для його лірико-епічної творчості є те, що балада, наводнена/просякнута ліризмом (balada invadată de lirism); 3) валентності медитативного й елегійного вірша (valenţele stilului meditator şi elegiac), які між часом «становитимуть славу Шевченка не тільки в межах української літератури; 4) набуття Шевченковою поезією відмінного профілю між 1843–1845 роками, у період «Трьох літ», коли споглядання поступається місцем глибинним зондажам, авторське «я», передше задоволене елегійними підходами, вдається до чимраз складніших інтроспекцій («Чигрине! Чигрине!...», 1844). Поетова медитація чимраз ясніше\зіркіше розкриває революційну активність, «політична» поезія набуває переваги над ліричними підходами, яким додає філософської наснаги; 5) тональність «ліричного героя» зберігається все ж таки у поезіях 1848–1857 років, її виявом будучи любов, якої Шевченко не знав уповні, але яка не перестає підтримувати його;

6) інше джерело поетової психологічної й моральної стабільності – це ненависть, виражена ієрархізованими почуттями різної інтенсивності, починаючи від зневаги і кінчаючи антипатією, вираженою інвективами, памфлетами, сатирами тощо; 7) шевченківським великим епічним творам у віршах характерна поемна поліфункціональність (polifuncționalitatea poemului), в яких «епічний матеріал зводиться до «новелістичних» розмірів, лірично оздоблених. Ця риса наявна у шевченківських романтичних поемах, що складаються у байронівські «рамки» («Гайдамаки» й інші); 8) у творчості Шевченка наявна релігійна тема, своєрідно втілена в біблійному міфі («Марія», «Неофіти» тощо).

У Румунії найзначніші твори Тараса Шевченка були перекладені по кілька разів. На першому місці знаходиться «Заповіт», якого перекладено сім разів (Див. дослідницькі статті Івана Ребошапки: «Заповіт» – найбільш перекладуваний у Румунії вірш Тараса Шевченка»// «Наш голос», № 273, 2017 р., с.3–5; його ж «Румунські еквіваленти символів «Заповіту» Тараса Шевченка»// «Наш голос», № 274, 2017 р., с. 4–7; його ж «Румунські версії мовленнєвих конструктів «Заповіту» Тараса Шевченка»// «Наш голос», № 275, 2017 р., с. 3–6).

На другому місці найбільш перекладуваних творів Шевченка знаходиться поезія «Садок вишневий коло хати», перекладена сім разів (Аналіз див.: Іван Ребошапка, «Моментальна фотографія настрою Шевченкової душі (І. Франко), по-румунському проявлена»// «Наш голос», № 276, 2027 р. Іон Козмей оцінює її як „cel mai frumos pastel din literatura ucraineană” («Найкраща пейзажна поезія в українській літературі»), як і в сучасних інтернетних статтях, в яких уведена до пейзажної лірики й оцінена як «світовий шедевр» цього поетичного типу (Див.: <http://9-t-shevchenko-sadok-vishnevii-kolo-hati>).

На третьому місці стосовно числа румунських перекладів знаходиться Шевченкова поема «Кавказ» (Див.: Іван Ребошапка, «Румунські версії Шевченкового «Кавказу» – огнистої інвективи проти темного царства» (І. Франко) // «Наш голос», № 278–279, 2017 р., с. 3–7).

Після Віктора Тулбуре справу перекладу поезії Тараса Шевченка на румунську мову, так би мовити, перебрав на себе Іон Козмей, почергово видавши кілька добірок: у 1999 р. – двомовне видання „Marele cobzar” («Великий кобзар»: Taras Șevcenko, „Marele cobzar”. Ediție bilingvă. Traducere din limba ucraineană de Ion Cozmei. Editura Moldova, 1999). У короткому вступному слові-аргументі („Argument”) Іон Козмей

доводить необхідність появи повторних перекладів Шевченкових поезій: Віктор Тулбуре «присвятив все своє життя перекладові віршів українського барда, виявивши друкарським світлом глибину творчості, пройнятої генієм» („... aducând la lumina tiparului profunzimea unei creații străbătută de geniu”). Шевченківський вірш у перекладі Тулбуре «звучить гарно й ритмічно, зачаровуючи, в першу чергу, вухо» („stihul tălmăcit de tulbure „sună” frumos și ritmic, încântând în primul rând urechea”). Цим відзначенням Іон Козмей визнає високу художність перекладів Тулбуре, яку ніяк не слід нехтувати у поетичному «змаганні» перекладача з автором віршів. З метою непозбавлення долі художності, щоб переклад «звучав» гарно, як воно взагалі допускається у перекладі поезії, у тлумаченнях Віктора Тулбуре наявні несинхронізації, семантичні відхилення, опускання синтагм і цілих пасажів, недодержування точного ритму і рими, збільшення числа віршів. Ці й інші недоробки перекладів Віктора Тулбуре раніше відзначали двомовні румунсько-українські перекладачі-літературознавці, як Стеліан Ґруя, наприклад, й інші.

«Своєю чергою, – зізнається Іон Козмей, – у рамках відносних можливостей [української літературної мови Козмей не знав, говорив, як зізнавався, діалектною мовою, тонкощі якої, як доказують його переклади, не спостерігав – І.Р.] спробуємо надати новий одяг шевченківським поемам, розшифровуючи їх глибину в усьому їхньому найемблематичнішому і найтривалішому». Даним збірником «обізнаному й необізнаному читачеві осмілюємося подати двомовне видання кількох поем великого барда, видавничу модальність, яку надіємось зберегти і в слідуючих виданнях, на їхньому шляху до нової інтегральної поетичної шевченкіани».

Слідуюче видання шевченківських творів – це добірка під назвою «Поєми» (Taras Șevcenko, „Poeme”. Traducere din limba ucraineană de Ion Cozmei. Editura Mustang, București 2001), яка, крім поем, містить і пісні («Заповіт» й ін.). У «Передньому слові» Магдаліна Ласло-Куцюк та Іван Кідещук у післямові „Încă un pas spre o receptare fidelă a lui Șevcenko” («Ще один крок до точної/достовірної рецепції Шевченка») відмічають, що видання – це перший крок до достовірної рецепції Шевченка в Румунії. Поділяючи цю думку, Іван Козмей у „Notă asupra ediției” («Примітка щодо видання») синонімічно додає, що це видання – «ще одна сходинка до інтегрального перенесення в румунську мову поезії Тараса Шевченка».

(Далі буде)

Алла АНТОФІЙЧУК

ВИШИВАНКА ЯК ТЕКСТ:

методичні практики на уроках української мови

У шкільному просторі сучасної мовно-літературної освіти щораз чіткіше постає потреба поєднувати мовну освіту з культурною пам'яттю, родинною традицією та національним символізмом. Одним із промовистих прикладів такого поєднання є осмислення вишиванки як тексту культури. Вишита сорочка постає не лише елементом одягу, а й текстом, що передає глибинні смисли, родинні наративи, історичну тяглисть. Через символіку орнаментів, кольорів, технік вишиванка «розповідає» про моральний кодекс, побут, вірування, світобачення українців. Урок української мови може стати простором відкриття цих значень – через аналіз мовно-культурних маркерів, вивчення лексики, стилістики, фразеології.

Сорочка, вишита руками матері чи бабусі, сприймається як родовий оберіг, як «послання» з минулого, яке учень розчитує в контексті уроку української мови. Вишиванку цілком слушно розглядати як текст, що має структуру (візерунок), семантику (зміст символів) і прагматику (функцію – охоронну, ідентифікаційну, сакральну). Доцільним є залучення учнів до інтерпретації вишиванки як культурного тексту: пропонувати завдання на аналіз семантики кольорів, визначення стилістичної функції образів. Наприклад, *червоний* – любов і пристрасть, *чорний* – журба, *синій* – вода, *зелений* – надія й оновлення.

Особливо знаковим у цьому контексті є вірш Дмитра Павличка «Два кольори». Сорочка, вишита матір'ю, фігурує тут не лише як елемент одягу, а як символ долі. *Сорочку мати вишила мені / Червоними і чорними нитками* – ці рядки фіксують акт не лише рукодільний, а й смисловий. Це текст пам'яті, культурний код, вишитий на полотні. Мовний образ в поезії – це метафора української ідентичності, де нитки – це життєвий шлях, а кольори – ментальна палітра буття. Учитель може запропонувати завдання на аналіз метафоричних структур і образів вірша, зокрема в зіставленні зі справжніми зразками вишивки, щоб поєднати поетичне слово з матеріальним артефактом.

Розглядаючи вишиванку як текст, учні взаємодіють із мовними одиницями, що репрезентують культурну реальність: *вишиваний, рушниковий, полотно пам'яті, нитка долі, вишиванкова симфонія*. Доцільно зосередитися на словотворі таких лексем, їхній стилістичній наснаженості, семантичному багатстві. Можна використовувати

мовознавчі завдання на зіставлення синонімічних рядів, фразеологічних одиниць, авторських метафор.

Пропонуємо добірку **методичних прийомів**, які доцільно використовувати з метою включення культурного контексту до змісту сучасного уроку української мови. Такий підхід активізує міжпредметні зв'язки, розвиває мовно-культурну свідомість учнів, формує естетичне відчуття тексту як носія спадкових значень.

Мовнокультурна інтерпретація вишивки. Аналізуючи фото вишиванок, учні вчаться бачити за орнаментом – історію, за кольором – сенс, за технікою – географію традиції. Учитель скеровує погляд на деталі: *хрест, ромб, зірка, дерево життя* – символи, що линуць до нас із глибин народного світобачення. Цікавою для школярів буде вправа «Склади історію сорочки»: групи учнів створюють легенду, оповідь або родинну хроніку, опираючись на візуальні маркери вишивки. Водночас вивчають і назви технік: *хрестик, низинка, гладь, лиштва, мережка, штапівка* – як мовні одиниці, що несуть у собі локальну специфіку і стиль народної культури.

Осмислення поетичних текстів як культурних кодів. Поезія стає мовною паралеллю до вишиванки. Твір Дмитра Павличка «Два кольори», поезії Ліни Костенко, Ірини Жиленько, пісні у виконанні Ніни Матвієнко – це не лише ліричні тексти, а своєрідні словесні орнаменти. Учитель пропонує учням простежити, як метафори й символи у віршах співвідносяться з образами вишивки. *Червоно-чорні нитки, материнська рука, дорога життя* – усе це підлягає стилістичному й семантичному аналізу, розкриває мовну картину світу українців.

Створення власного культурного тексту. Творча робота «Що розповіла б моя вишиванка» стає простором для індивідуального осмислення традиції. Учні описують сорочку як мовну істоту, наділену голосом, пам'яттю, душею. Особливу увагу варто приділити символіці, метафорі, персоніфікації, звертанням. Школярі оформлюють роботи у відеоформатах, зі світлинами родинних вишиванок – як вербально-візуальні проекти для шкільних свят чи презентацій.

Проект «Моя вишивана історія» – це вже не лише мовна вправа, а культурне дослідження. Учні опитують родичів, занотовують спогади про вишиті речі, їхнє призначення, мотиви та сюжети. Фіксують діалектизми, старовинні назви швів, значення кольорів. На основі зібрано-

го матеріалу створюють віртуальні мініекспозиції – колажі з фото, схем, уривків розповідей, де кожна вишиванка постає як текст, сповнений культурологічного значення.

Карта орнаментів – це ще один спосіб поєднати географію, культуру й мову. Учні досліджують особливості орнаментів у різних регіонах, визначають притаманні їм символи, кольори, техніки. Створюють буклети або постери, які поєднують словесний опис з ілюстрацією. Така робота розширює кругозір і формує розуміння регіонального культурного розмаїття.

Вправа «Упізнай регіон за орнаментом» – це не просто гра, а тренінг уважності й асоціативного мислення. Картки з фрагментами вишивки стають викликом: «Що це за регіон?», «Що означає цей знак?», «Який настрій передає ця кольорова гама?». Гра «Вишивана географія» або використання інтерактивної карти активізують як знання, так і чуттєве сприйняття культурного коду.

Словникова робота. Створення тематичного словничка «Мова вишивки» з поясненням значень слів. Подаємо фрагмент словничка:

Берегиня – символ охоронниці дому.

Вишиванка – традиційна сорочка з вишитими символами, оберег.

Дуб – символ сили й стійкості.

Калина – знак краси, дівочості, роду.

Нитка долі – образ спадковості, доленосного зв'язку поколінь.

Птах – знак душі та волі.

Рушник – полотняна тканина, вишита вручну, символ дороги життя і родинного благословення.

Доцільно додати **вправи**: знайди слово в контексті, добери синоніми/антоніми, склади речення, уяви, як це слово виглядало б у вишивці. Можна розширити словничок словами на позначення технік (*низинка, хрестик, гладь*), типів швів (*мережка, штапівка, ретязь*), найменувань кольорів, які мають символічне значення (*червоний, чорний, білий, синій*).

Інфографіка «Символіка вишиванки». Учні створюють власні візуальні тексти, які містять зображення символу, його тлумачення, фрагмент орнаменту, фразеологізм або художній рядок, що підсилює значення. Така робота може бути оформлена як колаж-панно або презентаційна дошка з поділом на смислові блоки: «Родина», «Природа», «Віра», «Історія». Кожен тематичний розділ має свій набір знаків і мовних формул, а учні вчать пов'язувати слово й зображення, семантику й емоцію, фольклор і власний досвід.

У процесі вивчення української мови неабияку роль відведено **інтегрованим урокам**, адже вони не лише поєднують знання з різних освітніх галузей, а й формують у здобувачів освіти ключові компетентності, зокрема емоційно-ціннісне ставлення до мови як носія культури. Саме завдяки такому формату уроків учні мають змогу

глибше зануритися в мовний простір, осмислити його через образи, символи, практичні завдання, що апелюють до їхнього досвіду, пам'яті та уяви.

Інтегрований урок, який поєднує українську мову з трудовим навчанням або мистецтвом, відкриває простір для глибшого осмислення культурного спадку через творчу дію. Учитель пропонує учням створити власний символ-оберіг – малюнок, аплікацію чи навіть вишиваний зразок – що уособлює їхнє особисте бачення родинних цінностей, національної ідентичності, зв'язку з рідною мовою. Такий символ має не лише естетичне наповнення, а й концептуальне – важливо, щоб дитина дібрала до нього назву, пояснила смисл кожного елемента, колористику, зв'язок із життєвим досвідом родини, регіональними традиціями, власною мовною пам'яттю.

Під час створення символу учні звертаються до елементів української орнаментики: *ромб* як символ плодючості, *хвилька* – образ води й плинності життя, *восьмикутна зірка* – знак гармонії й духовного оновлення. Також можуть з'являтися авторські новотвори – орнаменти, які творить дитяча уява, але які базуються на глибокому розумінні традиції. Учитель допомагає учням описати цей символ мовними засобами – використати метафори, епітети, персоніфікації, залучити народні вислови чи фразеологізми, що відповідають змісту створеного образу.

Важливим складником такого уроку є презентація результатів у форматі захисту мистецького задуму «Мій орнамент». Кожен учень виступає перед класом зі своєю історією, ілюструє власний символ, пояснює його значення та ділиться тим, як це пов'язано з родинними спогадами, розповідями бабусі чи певними словами, які передавалися з покоління в покоління. Це не лише зміцнює навички публічного мовлення, а й формує ціннісне ставлення до культури як до живої матерії, в якій слово й образ взаємодіють.

Такий інтегрований підхід поглиблює сприйняття мови як простору символів, де вишиванка стає не лише елементом одягу, а вишивка – елементом декору, а творять справжній текст – особистий і колективний водночас. Через поєднання практичного завдання й мовного аналізу учні осягають культурну вагу слів, кольорів і форм, розвивають критичне мислення, мовну креативність і здатність до самоідентифікації. Урок залишає по собі не лише знання, а й пам'ять – у вигляді створеного оберега, що стає відлунням родинної історії та духовним маркером зв'язку з національними традиціями.

Усі ці прийоми сприяють розвитку не лише лінгвістичних умінь, а й емоційного інтелекту, культурної пам'яті, відчуття спадковості й національної гідності.

Осмислення вишиванки як культурного тексту на уроках української мови – це крок до глибшого розуміння мови як живого вияву ідентичності, як вишитого полотна, в якому зшиті наші слова, пам'ять, любов і пам'ятання.

Віорел КОТИК

Дума

*За що ж нас, Боже, покарав
і поруч з пеклом землю дав?*

Ожила кобза, скресли струни,
полинули кобзарські думи
по горах, нивах, по діброві,
де роси піняться від крові,
де поспіль в Україні милій
стримить могила на могилі.
А кобза грає, серце крає,
кобзар збентежено співає,
гляди́ть на небо і зітхає,
і стиха Господа питає:
«За що нас, Боже, покарав,
що поруч з пеклом край надав?
Бо в пеклі тім кацап царює
і раз за разом люд мордує,
шле свою нечисть із боліт,
щоб уярмити Божий світ.
Вбивають, палять і руйнують,
крадуть дітей, жінок гвалтують.
За непокору, мову рідну,
за те, що любиш Україну,
за правду в вічі – так лютують,
що без вагання закатують.
За що ж нас, Боже, покарав
і поруч з пеклом землю дав?
Поглянь, мій Боже, що і нині
повзе гаспид по Україні,
що полчища диких ординців
обрушились на українців.

Від живодера-москаля
волає до небес земля,
вдова на згарищі ридає,
прах діточок своїх шукає.
А Ти мовчиш..., а він глузує!
Знову мовчиш..., а він кепкує!
Далі мовчиш..., а він лукавить
і в храмах Божих свічі ставить,
хова в зіницях глум зловтішний.
Шепне молитву – вже й безгрішний!
Чому, мій Боже, зло буяє
й Твоєї кари уникає?!
Як можу відчай свій збагнути,
що плач розп'ятих не почутий?!
За що, мій Боже, ці страждання?
У чім єство Твого мовчання?
Невже... для ката – потурання?

Чи волелюбним – покарання?!
Та ні! Не вірю! Геть вагання!
Геть сумніви й думок хитання!
Я вірю у Божу милість!
У Божу правду й справедливість!
Я вірю так, як наш Кобзар,
бо вірю у його пророчий дар,
що «...на оновленій землі
врага не буде супостата!
А буде син, і буде мати,
і будуть люде на землі..!»

07 квітня 2025 року*Світлана Гунченко. Діти війни*

А чи варто?...

А чи варто щось писати,
шкрябати пером лексеми,
ідіоми підбирати,
щоб вершилися поеми?
А чи варто?... А чи варто?...

А чи варто ще співати
й струни серця терєбити,
якщо десь ревуть гармати,
в попелищах плачуть діти?
А чи варто?... А чи варто?...

А чи варто малярєві
оздобляти пензлем вмілим
у забарвлення рожеве
світ, який є чорно-білим?
А чи варто?... А чи варто?...

А чи варто прославляти
в небесах тріумф Добра,
якщо на землі повсюдно
торжествує сила Зла.
А чи варто?... А чи варто?...

Лариса Міхаєла ТРАЙСТА-ІСПАС

КРІЗЬ СУМ І БІЛЬ

Він писав, навіть коли світ горів

пам'яті Володимира Вакуленка

Він не носив зброї –
Він тримав перо.
І цього вистачало,
Щоб боялись.
Бо слово – це вибух,
Який не заглушиш залізом.

Він писав –
Про дитину,
Про тишу,
Про країну,
Яка болить,
Але дихає.

Він не встиг закінчити
останній рядок –
Його тіло знайшли пізніше,
Але душу –
Не поховали.

Бо його голос
Живе у кожному,
Хто читає і не мовчить.

Бо навіть смерть
Не забрала в нього світла.
Він залишив його в словах –
Для нас,
Для сина,
Для України.

І коли ми спогадаємо його ім'я –
Земля стає трохи теплішою,
Наче знає:
Своїх не віддає.

Ті, що не вернулись

Вони мовчать.
Але їх тиша –
Гучніша за всі гармати.

Вона живе в кожній хвилині,
Яку ми проживаємо вільно.

У кожному подиху,
Який не зупинила куля.

Вони лежать у землі,
Яку любили більше за життя.
Вона їх прийняла –
Не як жертву,
А як коріння.

Їх імена –
У вітрах над полем,
У дзвонах церков,
У піснях,
Що стискають горло.

Вони не стали тінями –
Вони стали світлом.
Бо лише той,
Хто віддав усе,
Знає справжню вагу неба.

І ми не забудемо:
Ні їхніх очей,
Ні їхнього вибору,
Ні того шляху,
Який вони пройшли
До самого краю –
І далі.

Лист татові

Вона сидить біля вікна,
Олівець у руці –
Ще вчора ним малювала сонце,
Сьогодні – літери.

«Тату, привіт,
У нас сьогодні дощ,
Але мама каже, що це добре –
Що земля має пити,
Як і люди.
А ти п'єш воду?
А ти спиш?»

Вона пише,
Старанно виводячи кожну літеру,
Наче крихку надію.
Коли робить помилку –
Не стирає,
Бо мама сказала:
Любов усе одно зрозуміє.

«Я вже не боюсь сирени,
Але все одно ховаюся
з ведмедиком.
Він теж тобі передає привіт.
Повернись.
Я залишила тобі місце на ліжку.
Ніхто не чіпав подушку.
Я берегла».

Вона завершує лист
Малюнком:
Сонце, хмаринка
І фігурка у формі –
З усмішкою,
Яку вона ще пам'ятає.

Фотографія сина-солдата

Мати сидить на порозі,
Тримає в руках фото,
Наче воно ще тепле.

Сонце сідає,
Але її очі – без тіні.
Вона вже бачила ніч.
Справжню.
Ту, яка не минає.

Вона каже:
Не для цього я носила його
під серцем,
Не для цього співала колискові,
Не для цього вчила його
перших слів
І перших кроків.

Не для цього я віддавала йому
найкраще,
Щоб хтось вирішив – досить жити.

Вона не б'є кулаком по землі,
Вона тільки кладе руку на серце,
Наче там ще відлунює той день,
Коли його не стало.

Вона каже:
Я не хочу героїв.
Я хочу сина.

Вона каже:
Війна – це не поле бою,
Це пусте ліжко
І голос у снах,
Який вона вже не розрізняє
З-поміж вітру.

Наталія ДІДИК

* * *

Людське життя ніхто вже не цінує,
Його, на жаль, уже ніхто не бачить,
Хтось на кістках собі танцює,
А хтось в руїнах гірко плаче...
І дисонанс цей, справді, – невинуватий,
І вишня не родитиме плодами груші,
Чому ж, гаспиди, ви настільки невблаганні,
Відкрийте Богу свої сатанинські душі!
А душ нема, – лишень оскраженіле тіло,
Котре, не знаю як, живе у чорній цій імлі,
Яке людської крові захотіло,
Хоча уже саме майже висить в петлі...
А кара буде, і вона – не за горами,
І зникне нечисть з нашої землі,
І вистелим дороги ворогами,
І стліють нелюди навіки у ріллі!

2025.04.04.

Березень четвертої весни...

І прийде березень четвертої весни,
Затихнуть вибухи і ми почуємо: – Кінець війни!
Бо пройдені уже не тільки стежки, а й дороги,
І материнськими сльозами залляті пороги.
І не встигає висихати на вустах сльоза,
І українська хустка із плечей сповза ...
І очі мамині заплакані – мов у тумані,
Бо син її далеко, де в заслання...
Вже висохла остання крапля, вже немає сил,
Від кількості незліченних могил...
Коли ж ти нас почуєш, світе?

Оксана ПАСТЕРНАК**Прощання з Румунією**

Я на прощання із тобою
Махну рукою з білою хустиною
Ти прийняла мене з добром,
Та тужу я за Україною.
У цю скрутну, лиху годину
Ти рідною сестрою стала
І прийняла мене з родиною,
І щирістю зачарувала.
Твої бездонні небеса –
Вони прекрасні та чарівні,
І сині гори, ріки і ліси,
І люди – сильні, добрі, вільні.
Я милувалася палацами

Та банями твоїх церков,
Вони немов би переконують:
Тут віра править та любов.
З дитинства в душу закладається
Повага до усього свого.
Хто береже родинні цінності,
Той не захоче і чужого.
Твої міста, як казка давня,
Я відчуваю дежавю
І Ясси, це чудове місто,
Я наче рідний Львів люблю.

Я знаю, там у нас несолодко
Та все ж, нам треба повертатись
Наш спокій нам дається дорого,
Ми вже навчилися не боятись
Біда та горе згуртували нас

Міняються часи і люди,
І ми загартувались, стали сильними,
Між нами вже слабких набуде.

Я дякую тобі, Румуніє,
За все, що ти для нас зробила.
Цей час для мене проминув немарно –
Ти дечого мене навчила.
З тобою я у молодість вернулась
Повірила в добро і знов
Згадала, як серденько б'ється,
Коли жива у нім любов...
І все ж пора уже вертатися,
Скучати буду за тобою,
Прощай, моя подруго вірная,
Утру сльозу, змахну рукою...

Коли почнеш ти все тверезо розуміти?
Скоріш за все, всіх нас почує Бог,
Й наступить мир і без війни, і без тривоги,
І розцвіте незламна наша Україна,
Підніметься з колін могутня країна!
І прийде березень четвертої весни,
І вигукнемо разом: Уже кінець війни!
2024.12.15

Ціна життя

Чи знаєш ти ціну життя людського
І серця стуку, й подиху ціну?
Для чого ми живем, скажи, для чого,
Щоб бачити жорстоку цю війну?
Я знову плачу і не можу вже стримати усіх цих сліз,
Щодня у рідній Україні де в майоріє новий обеліск...
Волає серце, душу розриває,
Яка ціна життя і до яких ще пір?..
Весь світ завмер, весь світ спостерігає
В очікуванні «магії і див».
А «див» нема, і «магії» не буде,
Після зими завжди іде весна...
Коли ж ми зможемо дихати на повні груди,
Коли вже спопеліє ворожа ця орда?
Вже чаша переповнена стражданням,
І серце материнське ледь тріпоче...
Коли припиняться усі знущання
Й лелеки знову заклеочуть?
І прийде час – ми будемо жити,
Бо з нами правда, з нами – Бог,
Й наступне покоління будемо чити
На чистім аркуші писати свій пролог!
2025.01.10

Олександр ГАВРОШ

МАРІУПОЛЬСЬКА ДРАМА

РЕКВІЕМ ПО ТЕАТРУ

Документальна драма на одну дію

(Продовження з № 370)

Співачка: Ми з дівчатами прибирали сходишки, туалети. Хтось дякував, а хтось дочікував: «Зараз прибиральниці прийдуть, поприбирають». Ага, я спеціально вчилася в консерваторії, аби за вами прибирати! Люди думали, що їх тут повинні годувати, обслуговувати. Стояли в черзі до гардероба, чекаючи миску супу.

Номерки з гардероба *(показує)* стали бейджиками для позначення персоналу. Ось це мій. Залишився в кишені. Бачите тут написано: «Маріупольський театр. Номер 348»

В одній із примерок волонтери організували медпункт із терапевтом. Біля сцени зробили склад одягу для тих, хто замерзав. Помитися ніде було, тому ми ходили брудні, як поросята. Але підтримували одне одного. Вірили, що все буде добре, все буде Україна.

Син: Одного разу батьків не було три години. Вони пішли волонтерити на перший поверх. І я вирішив їх пошукати. Однак там їх не знайшов. Внизу було повно народу, цілий натовп. І я налякався.

Акторка: А ми прийшли в гримерку після чергування, а Матвія нема. Кинулися шукати його по всьому театру. Нарешті знайшли його, заплаканого.

Актор: Щоранку і щовечора ми робили обхід театру. Дивилися, чи все в порядку. Перевіряли двері, вікна. Вибиті шибки закривали рекламними щитами чи банерами, аби не дуло.

Зв'язок уже глушили, тож додзвонитися можна було лише в одному місці біля церкви. Але побачивши, що там збираються люди, росіяни почали туди бити з мінометів.

Військові спочатку приносили нам роздрукований аркуш із новинами. В одного хлопчини було маленьке радіо, він ставив його на стіл, і всі збиралися послухати, що відбувається, бо ми були цілком відрізані від світу.

Студент: Я був залежний від цього радіо. Це була моя єдина надія. Там я вперше почув, що Маріуполь став містом-героєм! Це ж круто! Значить, ми стоїмо! Ми боємось!

Актор: Потім українські хвилі заглушили. Можна було слухати лише ДНРівське радіо, яке безбожно брехало, що майже вся Україна захоплена.

Співачка: 8 березня росіяни розбомбили пологовий будинок неподалік театру. Він був чудово оснащений, недавно відремонтований. В театрі з'явилися вагітні жінки, породіллі з немовлятами, яких селили на третьому поверсі, бо більше було ніде.

Акторка: І тепер через шахту вантажного ліфта я ногами чула згори плач. Плач дітей. Мені здавалося, що я починаю сходити з розуму.

Студент: Людей було стільки, що вони зайняли декорацийний цех уже під самим дахом. Всі чомусь вважали театр найбезпечнішим місцем. З віддаленого 23-го району серед ночі пришкандибала бабуса зі зламанною ключицею. Її чоловік згорів в обстріляній квартирі у неї на очах. Їй не було куди більше йти.

Син пише крейдою на підлозі «ДІТИ!»

Актор: Російські літаки й артилерія методично розбивали центр міста – престижні добротні п'ятиповерхівки, так звані сталінки, збудовані після Другої світової. З кожним днем смертельні удари падали ближче і ближче. В центрі вже не залишалося цілих будівель. Великими літерами ми написали попереду і позаду театру «Діти!», аби ці написи були видні російським пілотам.

Акторка: Того дня я не вийшла готувати надвір, бо залишилася їжа від учора. І мінометами вдарили якраз по тому місцю, де працювала наша кухня. Кількох людей поранило, серед них – сорокарічну жіночку, яка готувала обід для своїх дітей, хворих діабетом. Поранену занесли на руках. За нею тягнувся закривавлений слід.

Син: Мамо, мені погано!

Акторка: Ну то не дивись! Маршируй звідси!

Співачка: Приїхала «швидка». Молоденька дівчинка, старшокласниця, викликала поїхати з пораненою в лікарню.

Дорогою «швидку» обстріляли, поранили школярку. Після операції її привезли назад до театру. В лікарні не було місця.

Актор: Після мінометного обстрілу надвір старалися вже не виходити. Лише за крайньої потреби.

Акторка: Але ми все одно мусили готувати їсти. Тож одягали на себе по дві куртки і йшли розпалювати вогнища. Якщо хтось помітив літак, то голосно кричав.

Син: «Небезпека авіаудару!».

Акторка: І всі неслися, мов навіжені, до театру. Одного разу так бігли, що вивалили вхідні двері.

Але я була настільки наївна, що одразу не втікала. *(Одягає рукавички, показує глядачам)* Ті самі!.. Стою собі з ложкою, помішую: «От зараз ще посолою, а тоді вже побіжу...»

Актор: Багато хто пробував вибратися з міста. Виїжджали і поверталися, бо на виїзді з міста їх завертали військові.

(Продовження на 30 с.)

МАРІУПОЛЬСЬКА ДРАМА

(Продовження з 29 с.)

А дехто і не повернувся в театр. Ми не знали: доїхали вони чи ні? Згодом, коли самі вже їхали до Бердянська, бачили дорогою розстріляні автівки з людьми всередині.

Акторка: Удень час минав швидко. Аби приготувати обід з однієї страви, треба було три години. Бо ж надворі сніг, сльота. Мокре дерево горіти не хоче. Найкраще горіли театральні крісла, бо вони із просушеного дуба.

По обіді ми з малим робили уроки, аби себе бодай чимось зайняти.

Син: Читали Марка Твена. «Принц і злидар». Хоча, чесно кажучи, я не люблю читати. От ліпити – це інша справа. Я хочу стати скульптором.

Акторка: Зате вечір і ніч тягнулися страшенно довго. Лише засинаєш, починає бахкати.

Увечері 14 березня нам повідомили, що військові радять залишити театр, бо всі будівлі довкола вже стояли розбомблені. Та ніч була найжахливішою для мене.

Несподівано бахнуло дуже близько. (До актора) Ігорю, де це?

Актор: Не знаю... Спи!.. Не дослухайся!

Акторка: І в цей момент я зрозуміла, що це кінець. Ігор не зможе нас захистити. Мені стало страшно. Починаю молитися. Ось «Псалтир» з дому. Свічки... Але я їх не палила, бо над нами висіли театральні костюми. Їх знімали з висоти спеціальною палицею.

Мій годинник показує пульс. (Показує глядачам) І я завжди на нього дивилася. Серце постійно шалено билось. Усі дні пульс тримався на 130 ударів у хвилину – удвічі більше за норму.

Тоді мені здалося, що я помираю. Облилася потом. Шукаю чоловікову руку. (А ми спали головами один до одного, аби бодай нирками лежати на вузькому дерев'яному піддоні). Коли бралися за руки, то наче прощалися назавжди.

Студент: Звістка, що хтось дістався до Бердянська і телефоном розповів про безпечний маршрут, спричинила в театрі метушню. Значить, туди можна доїхати? Почалося хапливе збирання в дорогу. Сформувалася колона машин. На капот першої прив'язали куртку «Червоного хреста». Всі клеїли на вікна автівок листочки з написом «Діти» – спереду, ззаду, по боках.

Акторка: Я ненавиджу збиратися. У мене одразу віднімаються руки і ноги. Починаю собі фантазувати, що, може, й не варто сьогодні їхати.

У театрі довелося залишити чимало речей. Бо тепер нас у машині їхало п'ятеро. Ми взяли із собою ще двох студентів. Собаку я покляла на коліна. Напакували всю-

ди, де можна. Ніде й ноги поставити. Хоч витикай їх торпедою уперед, аби не затікали. Так і їхала.

Актор: Одна дівчина з косами дуже хотіла виїхати, але їй усі відмовляли: «Нема місця!» Вона панікувала, розплакалася: «Це кінець! Ми тут загинемо!». Хтось пробував її розрадити, обійняв за плечі. Вона завжди приходила слухати радіо.

Співачка: Після виїзду двох колон народу в театрі помітно поменшало. На око залишалося людей шістсот, як у перший тиждень. Ті, що поселилися на верхніх поверхах, тепер спускалися на вільні місця нижче.

Студент: Найтупіше, що я досі не хотів нікуди їхати. Адже Бердянськ – окупований. Тож куди їхати? А в Маріуполі ще стоять наші.

Вночі розбомбили ЦУМ, який нас порятував чіпсами. Харчів залишалося зовсім мало, і ми економили, як могли. Я навіть став відчувати болі в шлунку.

Зранку шістнадцятого березня Ліза мені каже: «Давай доїмо рибу». – «О'кей! Але спочатку ходімо помиемося!». – «Ні, давай їсти вже!» І це було на неї геть не схоже, адже вона не терпіла цієї мороженої риби. «Ну давай!» – погодився я. Не знаю, який янгол прошепотів їй на вухо, але завдяки цьому ми врятувалися.

У той час багато людей із підвалу вже вибралося нагору. Діти гралися на сцені, хтось кутив чи біг у туалет, на дворі вже диміли вогнища, де волонтери готували обід.

Співачка: Я помітила, що мій кіт дивно поводить. Вигнув спину горбом, надувся і застиг на чотирьох лапах. І тут я почула моторошний свист бомби. Ми кинулися в глуху задню кімнату. І за мить як рвонуло!..

Крики: Мамо!!! Допоможіть!!! Рятуйте!!! Ми – тут!!! Боже!..

Співачка: Ми стояли, як вкопані. Залізом ковані двері вирвало і скрутило, наче паперовий листочок. Замість вікна – цурпалки. Люди нагорі кричали, а потім настала тиша.

Сергій, який з нами жив, пішов подивитися нагору. Коли повернувся, обійняв нас і заплакав: «Дівчата, театру більше нема! Там одні трупи. Я їх прикрив. Збирайтеся!»

Я не розумію, що мені брати. Кричу: «Габі! Габі!». Кота ніде нема. Сергій сердиться: «Швидше! Зараз сходи обваляться!» Я взяла рюкзачок з грошима і документами. Вибігла, в чому була.

На сходах лежали прибиті люди. І ми переступали через них. Біля вбитої дитинки, білої, як сніг, від штукатурки, схилилися занімілі батьки. Все довкола розтрощене, зачаділе. Я читала молитви і сльози застиляли мені очі, аби не бачити цей жах.

Студент: Раптом у нас сильно заклало вуха. Вперше за всі прильоти у підвалі піднялася страшесна пилюка.

Стало нічим дихати. Звідкись пішов запах гарі й диму. Ми дивимося одне на одного, не розуміючи, що діється. І раптом хтось мовив: «Драму більше немає».

Я підриваюся і біжу перевірити, чи не завалило вихід. Він спіраллю підіймається нагору. Беремо наші речі й вибираємося через боковий вихід. І там, де має бути театр... його справді немає. Як уламки скелета стирчать лише лицева частина і задня. А посередині нічого нема – лише величезна вирва. Там, де зранку працювала наша кухня з волонтерами, гора битой цегли вище мого зросту.

Довкола носяться збожеволілі люди. У дітей із голів тече кров. З-під завалів кричать поранені. Я їх не бачу, але чую їхні голоси: «Ми – тут! Дістаньте нас!». Ось стирчить жіночка, якій придавило плитою нижню половину тіла. Лізіна мама намагається її витягнути, але даремно. Нещасна зараз помре.

Ліза хапається за голову і кричить: «Я хочу, щоб ти здох, Путін!»

А над нами кружляє літак, який скинув цю двотонну бомбу. Наче любується своєю роботою.

Обезумілі люди, що вибираються з театру, кидаються просто під машини. Хапаються за проїжджі автівки, аби тільки виїхати з цього пекла.

Літак летить на нас, і ми падемо обличчями у безрезневу грязюку. І молимося, не знаючи, як порятуватися...

Акторка: Сто кілометрів до Бердянська ми долали дев'ять годин. Проїхали більше десяти російських блок-постів – денеерівці, чеченці, буряти... Останні нас запитали: «А чьо ви делали в Маріуполе-та?»

Актор: Жили...

Співачка: Театр горів ще два дні. Чорний дим з нього стояв над Маріуполем. Після бомбардування театр обстрілювали ще з артилерії, не даючи змоги порятувати людей з-під завалів.

Акторка: Кількість жертв цього воєнного злочину обчислюється сотнями. Це наймасовіше разове вбивство у цій ганебній загарбницькій війні.

Студент: У театрі не перебував жоден український військовий. Це була розправа над мирними мешканцями Маріуполя.

Співачка: Маріупольський театр зруйнований, але він не помер.

Студент: Ми вибралися з-під завалів, щоб розповісти вам правду.

Акторка: Довкола багато сліз і горя, але ми продовжуємо служити театру. Бо зло повинне бути покаране.

Студент: Можна розвалити стіни, але не нашу віру.

Акторка: І поки ми віримо – ми непереможні! Бо Україна була, є і буде вічно!

Актор: А на оновленій землі врага не буде, супостата.

Акторка (гладить сина): А буде син.

Син (обіймає акторку): І буде мати.

Співачка: І будуть люди на землі...

Завіса

Ганна ЗЕЧУ

* * *

Дорослих немає, є втомлені діти,
Яких не змогли у свій час долюбити,
Яким не додали тепла та уваги...
І ходять по світу ті люди-бродяги...
Поганих немає, спочатку всі милі,
Допоки відверті, як діти, та щирі,
І поки не прагнемо ми керувати,
Нам всесвіт дає все, що треба нам мати...
Найкращих немає, є просто безцінні,
Улюблені, рідні, та дорогоцінні...
Немає успішних та досконалих,
Є ті, від яких ми про Бога дізнались...
Немає здорових, є ті, що зцілились
Від Божого слова душею зродились.
Не має святих, а є грішні, що хочуть
Себе врятувати від вічної ночі...
Безсмертних немає, є смертні, та тлінні,
Що вірують міцно у день Воскресіння!

17.04.2025.

* * *

Не вбивай в собі дитину,
Ту, що мріє без зупину,
Ту, що бачить лиш чудове,
Божий всесвіт кольоровий,
Де немає зла та болю,
І живе душа в любові.
Дай життя собі самому,
Неповторному, живому,
Попри лихо, біль та зливу
Не вбивай в собі дитину!..

* * *

Коли чоловіків вбивають на війні
І попри лихо якось треба жити,
Встають за всіх померлих і живих
Жінки свою країну боронити!
Вони працюють вдома і в садках...
І попри сльози знов саджають квіти...
Відкинувши щосили втому й страх
Дрібницям намагаються радіти...
І це бажання смерть перемогти
Вони передають всьому живому...
Коли чоловіків вбивають на війні,
Жінки тримають міцно оборону...

17.05.2025.

Іван РЕБОШАПКА

Дзюнькові коні

ЗІРКА

На лівому березі річки Сучава простягався луг села Гатна, що мав гектарів з тридцять шість. З річкового берега вглиб луку вела широка поляна, на якій у неділю хлопці, парубки й молоді чоловіки завзято грали у футбол, особливо після війни, коли по школах з'явилися шкіряні м'ячі. Грали так, що у босих, фізично слабших гравців навіть пальці повивихало.

Таке спіткало і Нуця. Повертаючись додому верхи на Мурзі, закинув свій м'яч у буряки за татовим парканом, а мамі збрехав, ніби вивихнув палець, наступивши на яму. Мама швидко покликала сусідку, матку¹ Василю, що вміла вправляти пальці. А сама, пішовши в леваду по бурячиння для свиней, знайшла... м'яч. Підняла його за ремінець, як дохлого щура, принесла Нуцеві, проколола шилом і сказала:

– Відтепер, Нуцю, не буде ям для твоїх пальців...

Упродовж тижнів лугом паслися переважно коні, серед яких молоді буйні жеребці «совгалися» по кобилах, запліднюючи їх. Декотрі старі гармасарі², які вже не могли дати собі раду, від безсилля кусали кобил або й отримували поміч від якогось досвідченого коняра. Така сцена була цілком звичною, вона нікого ані не дивувала, ані не зацікавлювала. Тим більше хлопчаків, які майже не виходили з теплої річки. Винятком не був і Нуць, що тільки й запитував з води, чи є його коні на поляні. А хлопці, не пересвідчившись у цьому, механічно відповідали: «Є!.. Є!..».

Гуляння коней на гатнянській поляні було досить подібним до любовних ігор здичавілих коней у лісі біля добруджанського села Летя. У таких умовах зажеребилася й Нуцева Мурґа – лагідна, мов рідна мати: не кусалася, не щурилася, не брикалася, а з опущеною до трави головою спокійно паслася. Тож будь-якому жеребцеві легко було скористатися її довірливістю.

Це нікого не дивувало. Хлопці були звичні до таких «вистав» ще з дитинства: коли батько вів корову до бугая³, мати – свиню до кнур⁴, коли під наглядом чабана круторогі барани запліднювали овець, коли гребенястий когут на подвір'ї топтав курей чи грався з ними, як це делікатно пояснювала бабуса. Також зналися й на собачих «справах». Тому сцени лошачого зачаття не мали нічого незвичного.

Минуло дев'ять місяців і Мурґа привела лоша, малого коника. Нуць дбайливо його доглядав, та як він трохи підріс, тато його продав. Так сталося і вдруге, і хлопці почали

глузувати з Нуця: всі вони вже мали молодих коней, а він на старій шкапі їздить.

Аж ось – дар Божий: Мурґа привела лошичку, таку ж коричневу і з такою ж білою плямою на лобі. Тато назвав її Зіркою. Зимом Нуць щодня приносив їй то шматок цукру, то яйце. Мама бідкалася, що кури не несуться, а Зірка звикла до Нуцевих ласощів. Як тільки він переступав поріг ґражди, вона, почувши його кроки, нетерпляче простягала назустріч свою мордочку, що пахнула материнським молоком. Між ними – майже дитяча дружба: Нуць дражнить її смаженими кавуновими зернятами, а вона, напнувши губи, майже каже: «Дай і мені!». Коли він дмухав їй у ніс, вона відверталася і, може, за інстинктом самооборони, ніби подавала знак, що готова гідно відповісти на будь-чий виклик. І саме в той момент раптово намірилася вкусити Нуця за обличчя. Якби був неуважним, то залишився би без носа.

Весною з левади для Мурґи й Зірки Нуць приносив конюшину, змішуючи її зі соломою, як радив тато. Проте не завжди так робив, бо хотів, щоби коні посмакували конюшиною поки вона соковита, а сухе сіно споживатимуть взимку. З царни⁵ приносив вівсяне колосся, і кобили жадібно хрумкотили цим солодким дарунком. Почувши хлопця на воротах – обидві затупцюють біля ясел і заіржуть. Тато лише дорікав:

– Привчив їх... Тепер як покажешся, ґражду завалять!

Щоб не сердити тата, Нуць відводив Мурґу й Зірку пастися подалі. Якось по тій дорозі верхи їхав радянський вояк. Зірка стрілася з ним, блиснула очима, махнула хвостом і метнулася назад до мами. Вояк, певно, подумав, що якщо є лоша, то там і мама має бути. І подався вслід. Побачивши Мурґу, підсадив Нуця на свого коня, а сам сів на неї. Так її ошпорив, що Мурґа понеслася, мов на крилах. У цей момент появилася мама – розтривожена, благала, що кобила стара, худа, з хворими зубами, та жувати вже не може. Вояк оглянув рот кобили, подумав, зважив і таки відпустив Мурґу:

– Іді, хазяйка, с твайой...

Протягом тої довгої сцени Нуць якось непомітно підкрався до місця дійства, де стояв високий вояцький кінь. Але тільки подивився, торкатись не намілювався: ще сповзеш з того солдатського сидла, ще сорому наробиш...

А от коли вже вмовистися Нуць на свою рідну Мурґу, то вона разом із Зіркою раптом зірвалася під горб таким швидким ґалопом, якого ще ніхто з гатнян не бачив. Зашугали⁶ дорогою, мов навіжені, й обидві разом вбігли в ґражду. Нуць ще теліпався біля хвіртки, а в яслах – ні тупотіння, ні іржання. Мовчали. Стояли в кутку, перелякані, слухали тишу – отакою мовчанкою коні переживають страх.

Але довго в ґражді тримати їх не випадало: треба було слухати тата – не переводити конюшину, бо то ж на сіно на зиму. Вивів Нуць Мурґу й Зірку надвір, на дорогу, якою, як

¹ Матка – хрещена мати.

² Гармасарь – жеребець.

³ Бугай – бик.

⁴ Кнур – самець свині.

⁵ Царна – поле.

⁶ Шугати – швидко пересуватися в різних напрямках.

по глітній річці, щодня стікалися в луг на пашу коні, корови, воли та інша різна худоба.

До того часу Нуць їздив верхи тільки риссю, і то було, м'яко кажучи, не надто приємне заняття. Особливо, як траплялося їхати по штурвовій дорозі: трясє тебе, мов решето. А от підйом галопом дорогою на горб до хати відкрив йому щось нове – не трусить, а колише, ніби хвилює підносить.

Доїхавши до лугової поляни, Нуць подумав: а чом би не повторити? Поруч стояла Зірка, він заговорив до неї по-дружньому. Вона, думаючи, що дістане гостинець, як бувало не раз, лагідно підійшла ближче. Нуць, уже спритний і розумний, ухопився за гриву, одним махом скочив на її гладку спину й босими п'ятами штурхнув попід ребра.

– Отепер, – прошепотів сам до себе радісно, – хлопці побачать, що я вже не їду на старій шкапі!

Але Зірка, хоч і лагідна, та до їзди не звикла. Ніхто ще на неї не сідав. Зігнула голову, зібрала всю силу й рвучко зірвалася у підскоки, безладно замахала ногами, намагалась скинути зі себе непроханого вершника. А потім, мабуть, подумала: «О, зараз я тебе навчу!». Значно прискорила біг і раптом, зненацька зупинилась, гупнувши передніми ногами об землю так, що Нуць вилетів із сідла, пролетів над її головою і фляцнувся⁷ на землю, як мішок картоплі.

Зірка ж форкнула задоволено (а її форкання, як і Мурги – то такий вияв ставлення до того чи того трафунку), змахнула хвостом і, мов дівчина на толоці, пішла гуляти між кінями на лузі.

Нуць, щоб позбутися досади невдахи, подався до річки. Сонце пекло нестерпно, а в Сучаві вода була теплою і приємною. Хлопці купались, і Нуць пірнув до них. Не виходив довго, тільки зрідка запитував:

– А коні мої спутані ще на поляні?

Так настало надвечір'я. Коли вийшов з води, коней не було видно. Прислухався, чи сорока десь не застрекоче, бо вона, як відомо, завжди сповіщала про чиюсь присутність. Але скрізь – тиша. Нуць виліз на високу трепету⁸, з якої можна побачити своїх коней. Та ні! Аж десь із кінця лугу долинуло знайоме стрекотання. Нуць спускається з трепети, виходить з луку і бачить своїх коней аж на царині сусіднього села Марицеї. Пасуться в прилугівському вівсяному огорі. Радий, що ніхто того не бачить, бо господар міг би заштрафувати, і татові довелося би викуповувати коней. Виганяючи їх із вівсяного огору, Нуць бачить, що на них нема ні уздечок-капейстр, ні ремінів для спутування. Виглядають, як дикі. Правдоподібно, хтось украв упряж, а коні, як вільні, потрапили в огор самі.

Що було робити? Нуць узявся до діла: з молоді верби надер свіжої кори ісплів з неї тимчасову упряж і, коли вже повернуло на смеркання, подався верхи додому. Тато, побачивши коней в оригінальній упряжі, не сварив Нуця, а лише іронічно дорікнув за легковажний вчинок:

– Добре, що ти хоч не без коней додому прийшов...

З малого віку Зірка завжди була поряд із мамою Мургою, прив'язаною з нею. Тож татові Дзюнькові не було складно призвичаїти її йти запряженою у возі. Це означало, що тато вже мав свою пару коней, якою возив сусідам мішки пшениці, ячменю, кукурудзи до млина, а відтак доставляв їм змелене додому.

Своєю парою коней тато не раз вирушав у дорогу. Особливо пам'ятними були поїздки до Серету, починаючи з 1955-го року, коли Нуць вступив до тамтешньої педшколи. Тато мав непомильну інтуїцію. Бачачи, як з усіх сіл стікалися вози, коли батьки везли своїх дітей до школи, казав:

– Повиучуйтеся там, і вас поназначать учителями у школах різних сіл.

І це таки справдилося. Бо педшколи Серету й Сиготу стали справжніми вогнищами освіти. Там не тільки вчителі гартувалися, а й майбутні письменники, музиканти, фольклористи, етнографи, вчені різного роду. Благодатні наслідки тих шкіл відчутні й нині.

До 1960-го року тато доправляв возом учнів до Серету. Бо тоді з Гатни до Серету – якихось 28 кілометрів – інакше, як возом, не можна було дійхати. Перед школою, мов на ярмарку, стояли вози, як тепер автомобілі на паркуваннях.

Пам'ятною осталася западна зима 1960 року, коли тато вирішив відвезти Нуця до Серетської школи. Канікули скінчилися, починався другий семестр. Снігу вже було коням по коліна, і ще густо сипало. Їхали, минаючи Марицею, Грецьке, Калинешти-Єнаке, Щербівці... Перед горбом Калафендешт злізли зі саней, щоб полегшити коням підйом. Сніг там уже досягав коням майже під черево. Дороги як такої нема. Жодного сліду. Борсались невидимою під снігом сільською дорогою, а снігова плюта⁹ сипле без упину. Та ще й з напівзаметеної придорожньої хати лунає... музика.

Нуць відчуває провину, що через нього тато переносить таку муку. Але тато мовчить. І ніби своє невимовне злиденне терпіння виливає не на сина, а на веселих, зрештою, невинних людей:

– О, їка біда... Світа не видно, а вони собі побувають¹⁰...

У Сереті тато залишив Нуця у шкільному інтернаті. Один колега пересуває ліжка впритул – так, що всі хлопці можуть лягти разом під спільним покривалом. Далі нагріває фаянсову, австрійської моделі, високу грубку так, що вона аж зажеврила, мов грань іскриста. Хлопці дивляться з острахом, чи не трісне.

Попрощавшись, тато заспокоює сина:

– Не переживай. Сяду на санки, загорнуся, чим маю, і через цей густий снігопад коні довезуть мене додому. Вони дорогу знають.

Через кілька днів Нуць отримав листа: тато благополучно дістався додому.

(Продовження на 35 с.)

⁷ Фляцнутися – незграбно упасти.

⁸ Трепета – осика.

⁹ Плута – інтенсивні опади, негода.

¹⁰ Побувають – тут: розважаються.

Мірча СТРЕЙНУЛ

ВОВК ГУЦУЛЬСЬКОЇ КРАЇНИ

(Продовження з № 370)

Батько дівчини відчинив двері, зайшла ціла громада. Люди сіли на лавку, вкриту килимком. Одна стара жінка сіла осторонь. Вончік витер піт із чола. Янка здавалася спокійною, стояла висока, струнка, ніби очікуючи жертв від цього зібрання. Десятки очей пронизували хлопця. Ніхто не промовляв жодного слова. Потім найстарший з них підвівся з лавиці, де сидів біля батька дівчини, наблизився до Вончіка і почав його обмацувати від потилиці до ніг. Опісля провів долонями по грудях і животу, опустивши їх до ніг. Ніби виконував якийсь дивний ритуал, дивний і жорстокий. Всі в хаті важко дихали, а Вончіка охопила тривога: йому здавалось, що з його тіла стікає невидима кров, це йому подобалось і боліло водночас. Хотів був щось сказати, але захрип, і звуки перетворились в якесь дивне буркотіння. Коли старий врешті забрав руки від нього, він відчув смертельну втому, так, ніби хтось його міцно цілував, або так, наче він був дуже близько до смерті.

Відразу веселий гомін пройшовся громадою. Батьки дівчини весело посміхалися і кивали головами. Один по одному старшини виходили, кидаючи на Янку по жменьці солі. Дівка приймала це, як нива приймає в себе насіння, і Вончік позаздрив їй: він ревнував її до стариків, які ніби рвали своїми жестами її дівочу честь.

— Вони кидали на мене сіллю. Це знак, що вони не проти тебе і що бажають мені родити твоє насіння, Вончіку. Розумієш, коханий?

Хлопця охопив великий невимовний сором.

— Яке їм діло до того? Це має зістатись нашою таємницею, Янко. Ти чиста, я теж чистий. А вони ніби обруднили твою честь. Дивились лакомо на тебе. Господи, як мене вимучив отой старик! Його руки були вологі й липкі. Мені здавалось, що забирає всі мої сили.

— Але він тебе благословив, бажаючи тобі великої чоловічої сили, як і в нього. Цей чоловік може й тепер залишити жінку вагітною. Так говорять у селі.

Вончік підніс руку до чола.

— Янко... Ліпше я б не спускався сюди...

Після обіду, хлопець повеселішав трішки; спокій опустився в його душу, а Янка повела його в сарай зі сіном, де вони розмовляли довгий час. Увечері почали повертатися отари з пасовиська. Вівчарі спускались пити молоко з медом, чи вина солодкого. Грифони жадібно дивились на маржинку.

Вечір наставав, наче приємний шепіт, наче пісня, яка сниться у снах. Повсюди засвітилися вікна, а з коминів почав підійматися дим, який зависав над селом, опус-

каючись у долини, в яких де-не-де гавкали собаки, чи ревіли корови. Завантажені вози поверталися з Вижниці, жалісно поскрипуючи дорогою. Коли зовсім смеркло, і на синьому небі з'явилися зірки, Вончіка з Янкою запросили до хати.

На столі парувало молоко; великі грудки сиру, білі, як сніг, лежали довкола жовтозолотої мамалиги, а черевата пляшка, товстенька та усміхнена, відпочивала біля сільниці.

Батько дівчини налив горілки у чарки.

— Щоб ти жив, хлопче! — перекинув одразу чарку з жовтою та міцною, як сам чорт, рідиною, підкріпленою перцем; випили всі, як він: гиль-гиль і все... Потім старий поділив мамалигу і сказав: — Ти відтепер наш, Вончіку, але дівку покищо не можу тобі дати, бо ти ще надто молодий. Коли тобі виповниться вісімнадцять років, вона вийде за тебе... Давайте, покляніться одне одному!

Стара перев'язала шию Вончіка червоною стрічкою, а чоловік взяв ніж і викарбував на його чолі знак хреста. Дівчина принесла чисту серветку і поклонившись витерла кров, яка розцвіла червоною квіткою на його чолі. Потім почали вечеряти. Після вечері Вончік і Янка поцілували руки старим і вийшли в глибоку безмісячну ніч із божевільно розсіяними по безмежному полі неба зірками. Село поринуло в тишу. Весь гомін згас. Тільки зірки блимали в цій непроникній тиші. Гори підіймалися в темряві, мов величезні мури фортеці, щоб стерегти горизонти, а Молочним шляхом вівчарі гнали невидимі отари на золоте пасовисько.

— Я піду з тобою, проведу тебе крізь пільму...

— Ти заблудиш, повертаючись!

— Ні! Не хвилюйся! Я привчена до ночі, як сова. Слухай, Вончіку... Я мила тобі дуже?

— Ти мила мені! Але я не люблю тих, з долини. Я хочу жити тільки з тобою, а не разом з ними. Янко, я хотів би вкрасти тебе і піти далеко з тобою. Ти не уявляєш, як я ненавиджу їх, отих людей. Кажі, Янко, не хочеш втекти зі мною на край світу?

— Нічого, звикнеш до них. Я хочу, щоб луснули від заздрості дівчата з долини, що я вибрала собі такого гарного легіня, як ти!

Вончік зрозумів, що більше не має сенсу настоювати. Зітхнув і, обнявши дівчину, пішов далі крізь темну ніч. Запах свіжоскошеного сіна п'янив його; Зірки блимаючи дивилися на них з бездонної глибини неба, а коли поодинокі з них зривалась і падала, серце хлопця щеміло від незрозумілої туги. Дійшовши до краю лісу, зупинився. Обняв міцно дівчину, поцілував її палко, а потім, не вимовивши ні слова, зник у туманному лісі.

Янка стояла, мов укопана; прийшовши до себе, розсміялась і, мугикаючи пісеньку, повернулася і рушила додому. Довкруг неї танцювали маленькі ясми.

* * *

Хлопець дійшов тільки після півночі «додому». Пуйка, з якою розлучився біля гірського потоку, чекала його спокійна, жу́ючи жмут трави. Вончік підійшов до неї і погладив її.

– Якої ти думки про людей, Пуйко?

Кобила подивилася на нього і здригнулася, хлопець повеселішав від такої відповіді.

З-за однієї з високих гір, виростало світло: сходяв місяць, зірки немов покрились морозом. Вончік вмотивувався у своєму лігві. Був втомлений. Запаливши цигарку, скупив її лакомо, думаючи про Янку. Перед тим, як заснути, йому привидівся чужинець, якого вбили в долині. Посміхався до нього звідкілясь, дуже здалеку.

Надворі знову одна зі зірок, падаючи, прорвала темряву ночі.

(Далі буде)

**З румунської переклав
Степан ТРАЙСТА**

Дзюнькові коні

ЗІРКА

(Продовження з 33 с.)

Та саме тієї ж зимі дядько Вікінта, чоловік маминої середушої сестри, попросив тата привезти тічкою кілька довгих ялинових колод. Тато не відмовив. Але дорогою страшенно перестудився. Мама лікує його: топить велику піч, всовує в неї татові ноги, щоб добре відігрілись. І коли вже той трохи відтанув, наказує Нуцеві виводити коней.

Біля дверей гражди стояла прив'язана Зірка. Нуць береться виводити її, але кобила переступає поріг тільки передніми ногами. Задні стоять непорушно.

– Що ж це? – дивується тато. Кличе Штефанка – родича й обізнаного в таких справах. Той оглядає задні ноги Зірки, зітхає і каже як справжній знахар:

– Вона, бідна, розігрілася від важкої праці та переночувала просто біля дверей. А мороз через ті двері як шугонув, то ноги їй позамерзли. Зараз вилікуємо.

Бере два рукави з татової сорочки, насуває їх на задні ноги Зірки, набиває тріною¹¹, починає наливати в рукави теплу воду, відтак – гарячу. І так гріє, поки Зірка не двигнула ногами, не ступнула. Поволі підійшла до ясел. Відтоді ходити почала нормально.

Минула люта зима. Настала тиха, тепла й погожа весна. Повсюди літають віджилі торішні комахи. Вечорами в садах гудуть хрущі – ознака врожайного року. По гаях щебечуть пташки. Високо в небі виспівують жайворонки, славлячи красу Божого світу. Це саме той час, коли земля чекає весняної оранки.

Тато виводить Мурґу на леваду, запрягає її до плуга. Поряд заводить Зірку, вперше запрягає її до роботи поряд з мамою Мурґою. Хоче перекопатися, чи зможе придатися до труднішого виду праці.

Розпочинає першу борозну, подає віжки Нуцеві, а сам бере чепіги, гукаючи: «Бйо!». І з душевною радістю запримічає: Зірка працює, як слід. Так до вечора й виорали всю леваду. Тільки одне падає йому увічі: Зірчине пухеньке черево. І, посміхаючись сам про себе коментує:

– Як у відомій народній баладі, від частого гуляння між легінями в Катеринки почав фартух коротшати. А наша дівонька Зірочка від гуляння в лузі між молодими жеребцями стала повненькою...

Наступного дня тато відправив Нуця орати до свого племянника – дядька Віктора. Невеликий огор, що впирається у фосу¹² на правому боці колії Сучава-Радівці (а колись: Сучава-Чернівці), вже був прокопаний восени. Його доорюють без труднощів. Та от кінець поля затоптаний, ніколи не ораний, ніби кам'яний. Там ще й стара сільська стежка тягнеться через нього. Дядькові заманулося виорати ще й цю ділянку. Заносить туди плуг, гучно гукає на коней, але плуг не рушає з місця. Ще раз – те ж саме. Віктор злобно «бйокає», б'є коней, аж батіг ламає.

Мурґа кидає оком на Зірку, форкає, ніби каже: «Тримайся, дитино, я поможу». І так сильно упирається всім тілом уперед, що своїм ворчиком¹³ підтягує штельвагу¹⁴ навскіс до себе, але жеребна і вкрай спітніла Зірка зовсім неспроможна підтягнути свій ворчик паралельно з маминим.

Не маючи вже батога, дядько Віктор хапається за кілокі замахується ним бити кобил, а найбільше Зірку, щоб вона вирівняла свій ворчик з ворчиком Мурґи. Та похила спітніла змучена Зірка стоїть непорушно. А дядька все дужче проймає лють. І він, мов злий кат, ненаситно молотить бідну кобилу, б'є, ніби без пам'яті. Нуць крізь сльози благає:

– Не бийте її... Не бийте!..

А коли бачить, що Зірка вже ледь тримається, кидає віжки і стрімголов кидається у безвість...

Що саме сталося із Зіркою, ніхто не знає.

А Мурґа знову залишилась самотньою.

(Далі буде)

¹¹ Трина – потерть з-під сіна.

¹² Фоса – канава, рів, рівчак.

¹³ Ворчик (орчик) – дерев'яний брус, до якого призв'язують постромки упряжі коня.

¹⁴ Штельвага – дерев'яний брус на колісниці, до якого причіплюють ворчки пари коней.

Михайло Гафія ТРАЙСТА

БАРАБЕРИ

(Повість)

(Продовження з № 370)

На другий день після того, як Джурджа та Головка відмовились іти до Чуфака, Головка йшов вулицею попри Марічину хату та гойкнув, хоча й не бачив нікого на подвір'ї.

– Христос воскрес, чесні газди!

– Воістинно воскрес, – почувся голос Марічки, після чого появилася і вона з-поза хати.

– Сама вдома, молодичко?

– Сама, а вам яке діло до того? – обурливо запитала Марічка, бо знала добре, хто такий Головка, як в тій пословиці: з ким ходиш – таким є і ти.

– А Михайло де? – запитав Головка, ніби не дочувши Марічиного «а вам яке діло до того?»

– Пушов до Сигота, – трохи спокійніше відповіла Марічка.

Яка файна звия! Варє кулько має году? Дес около двадцить, таке штос, та ні, ще не має двадцить...

– Штос бих ти хотів казати, йди кунця городу, а я обийду поз того боку, аби нас ніхто не видів.

Марічка хотіла так відтяти Головкові, аби запам'ятав, але той випередив її:

– Не будь дурна, молодичко, ще єм не здурів на голов, не кличу тя вінка зеленого...

Марічка не відповіла, але пішла.

– Слухай ня добре, дівко, ци молодице, ци бог знає, як ти казати...

– Слухаю, – посміхнулася Марічка.

– Чуфак хоче убити Михайла!

– Зо што? – ледь не скрикнула Марічка.

– За Ферія, за землю, за... Бог сятий знає за што... Але го хоче убити. Пробував найняти мене Джурджу та й Калає Чічікала.

– І што, ви го уб'єте? – глянула Марічка Йосипові прямо в очі, аж обпекла його поглядом.

– Я з Джурджом ні, а Калай Чічікало уб'є! Тот не має Бога над собою, тому гадкуйте. Нас кликав сночи до Чуфака, але ми не пушли, а ун домовивса із Чуфаком, міні казав Ілько Фуфулайчін, што служит у Чуфака. Я му плачу, а ун пудслухує усе, та міні доношує, не любить Чуфака, а Чуфак не гаткуєса мутула, не має ні гадки. Я єму бістив, што го возьму робити до сільської хижі та му дам новий реклик, сорочку, та будьошні надраги.

– Ілько Гамак¹?

– Коби ми з тобою такі за хитрі, як Ілько Гамак.

– Та што дослухав?

– Чуфак му бістив фонт золота, Калай збрехав, што гія аби дав і нам. Нам не гія того золота, але і так ун нам не даст

нічо – фівкало з мошини, нам даст. Калай казав, што так у чинит, аби ти на Сяту Ніділю пушла на храм у Полянну, хтос тя задурит, а ун пуйде городами та задушит «хромняка» – Михайла.

– А ви цімбор із Чуфаком та із Калаєм... Як я можу вам віровати? – задумалася Марічка.

– Нині тільки Бог цімбор чоловікови, я проти Бога не пуйду проливати невинну кров та убивати людей, не кажу што єм сятий, але ні такий дьявол. Я вам указав, а ви робіт, як хочете... до Сільської Хижі не йдіт мелдовати, бо ні я, ні Джурджа са не признаст, а ти ся останеш брехачкою...

– Дякую вам, што єсте ми указали, уйку!

– Міні дяковати не гія! Лиш сокотітса біди!

Марічка стояла, як укопана і довгий час дивилася за Головком, поки той не зник поміж вербами, що росли край поточини.

У середу, до Марічки прийшла Морча Кичерова, з якою вона дружила у дитинстві.

– Давно єсме са не виділи, Морчіко, – щиро зраділа Марічка, навіть забувши, що люди говорили, що Морча є любаскою Калає Чічікала.

– Давно, Марічко, давно, бо, ади, не є коли, ба одно, ба друге... а я собі подумала, што бих ішла на храм у Полянну, та не пре маю із ким, ти не йдеш на храм.

«Ади звия... правду мав Йосип Головка...» – подумала Марічка.

– Пуйду, Марчіко, як бем не пушла із тобов, але й ти учини міні одну науку, учиниш?

– Аж можу учиню, як абем не учинила?..

– Можеш, можеш, Морчіко, лиш абес хотіла.

– Но тогди кажи...

– Скажи тому, што тя прислав до мене, што хочу поговорити із ним у чотири очі, укажеш?

– Кому? – запитала перелякано Морча.

– Кому, кому, Морчо?.. Тому, што тя прислав до мене, абих ішла із тобов на храм...

– Я не знаю, про што говориш, Марічко!

– Морчо! Я тя розумію – ти тігаєшса із Калаєм, бо і я курва, як ти, не гія ня учіти. Пригнав тя – ти прийшла, а тепер іди та му кажи, што завтри го жду, кунця города, коли бовкне дзвун, добре? Аж не прийде, буде горе його душі та й три дні!

– Добре, – відповіла Морча, ніяково.

– А на храм іди сама, може, помолишса і за мене.

Калай Чічікало йшов на зустріч, як баран на заріз. Його мучили думки, намагався вгадати «якого дідька» хоче від

¹ Гамак – дурень.

нього Марічка. Дізналася про його задум убити хромого Михайла? Не мала звідки дізнатись... Кликати його на любові – не кликала, хоча файна, як косиця, але не кликала би його через Морчу, бо все село знає, що Морча його любаска... Тоді чого їй треба від нього?

Калай дійшов кінця Марічиного городу, коли бовкнув дзвін, а вона вже чекала на нього.

– Прийшлисте, уйку?

– Прийшов єм, кажи, што тобі гія уд мене?

– Я вас хочу наймити на одно діло.

– Што за діло, Марічко?

– Хочу абесте пудпратати сонце старому Чуфакови!..

Калай засторопів на місці.

– Но што кажете на сесе?

– А я, Марічко, не кримінал², ледви прошептав Калай.

– Коли гія пудпратати сонце Чуфакови, ви не кримінал! А коли гія «хромнякови», тогди есте кримінал, ци як?..

– Де таке пуге говориш, Марічко? Я... я курицю не зарізав бих... я...

– Аж есте неваловні ні курей різати, тогди чого берете уд Чуфака фонт золота за Михайлову душу?.. Кажіт!..

– Ти удки знаєш?.. – здивулася Калай.

– Знаю, все знаю!.. За тото есте пригнали Морчу, абих я ішла з нев на храм у Полян, абесте годні Михайла убити?..

– А ти не боїшса, што єм тя годен туй задущити?! Удкрутити ти шию, як півцю?..

– А ви не боїтеса, што єм вас годна застрілити, як пса остеклого? Будьте розумні, бо!.. – показала Марічка револьвер, якого тримала за спиною.

– Ти не здуріла, дівко?!

– Думаю, ні ви не оцапіли. Ось тут маєте золото, не фонт, але доста много як за Чуфаківу душу, – покляла перед ним Марічка хустину, в якій зав'язала кілька ланцюжків, перснів та сережок, яких накупувала від євреїв. – Беріть, але возміт і уд Чуфака, а на Сяту Неділю аби не дуждав вечера! Як не учинете так, є познайомних доста, аби вас заперли у темницю, вадь розстріляли.

У Калай перебило дух. Відчув гострий біль у животі, обливав пересохлі губи і дивився на Марічку, наче на якийсь привид.

– А тепер беріт золото. Як закунчіте із ним, іще дуганете.

Чуфак продовжував дивився на Калай, навіть про сокиру, яка лежала на його колінах, забув.

«Обдурив ти мене, Калаю, обдурив... і якого біса суди прийшов, як дурне теля, суди, за Переслуп, де закопують здохлятину?.. Казав што покаже труп Косована... но, де труп Калаю?.. Обдурив ти мене, Калаю, обдурив... но, а далі што буде?.. Буде што буде...» – думав старий Чуфак.

– Ну, де Михайло?

– Не знаю, може, у себе дома, – байдуже знизав плечима Калай.

– А ми што туй шукаєме, Калаю?

– Та шукаєме, чоловік усе життя чогос шукає, але пораз са не вдає найти, што шукає...

– За што Калаю?

– Што?

– За што єс са обернув проти мене?

– Я не хотів, так са здало...

– Уб'єш ня, Калаю?

– Уб'ю!

– Бог видит, Калаю!

– Бог видів і коли єм брав золото, абих убив Михайла.

– Видів, Калаю, видів і тепер видит...

– Видит, видит...

– За што єс го не убив?

– Михайло не виден! Держит із сарачіями³ такими, як я, хоче їм земні поділити...

– Чієї земні, Калаю? Удки має земні?

– Хочє аби і бідні мали, не лиш ви, богачі.

– Я ти хотів давати земні, Калаю, а ти ні, бо заберут землю...

– Бо заберут!

– А як їм поділит Косован, не заберут.

– Не заберут усю, шос останеса і людьом.

– Косован знає, што го хочю істребити.

– Не знає, утки му знати?

– Тогди, хто тя намовив мене убити?

– Ніхто.

– Сам уд себе, Калаю?

– Сам уд себе.

– Ну тогди кунчай своє діло, Калаю!

– Перебачте ми, я не хотів, так уйшло...

– Най ти Бог перебачіт, Калаю, усі ми грішні!

Калай піднявся на ноги і підняв сокиру над Чуфаківу головою, але той, не зважаючи на свої роки, відстрибнув, мов шуліка, і блискавично витягнув із чобота ножа. Калай різонувши зі всієї сили вістрям сокири повітря, втратив рівновагу, а Чуфак встомив йому ножа в черево, а опісля в груди, а потім перерізав йому горлянку. Кров Калай оббризкала Чуфака від ніг до голови.

– Перебач, Калаю! Я не хотів, так са здало...

Через кілька хвилин знайшов у корчах сапу та лопату, бо був упевнений, що Калай мав десь їх під рукою, щоб після того, як уб'є, загребти його, як здохлятину.

– Но дивиса, Калаю, таке життя, чоловік шукає, але пораз не находит, чого хотів, велику правду мав єс. Ти думав, што я вже зовсім слабкий, ой, не зовсім, не зовсім. Шкода, што єм умуранив одєжу, ади, як тепер пуйду дому, кровляний та глиняний, гія ми дес перебути до ночі... – сплюнув Чуфак і почав сапати яму для Калай.

Тут земля була м'якою, мабуть, тому люди почали саме тут закопувати здохлятину.

– Спочивай із Богом, Калаю, а я завжди тя буду споминати у церкві!..

(Далі буде)

² Кримінал – вбивця.

³ Сарачія – убогість.

ДУХОВНІ ДЖЕРЕЛА

Володимир АНТОФІЙЧУК

СВЯТИЙ ВОЇН ГЕОРГІЙ ПОБІДОНОСЕЦЬ

У пантеоні християнських святих постать Георгія Побідоносця сягає висот духовного символу – архетипу перемоги добра над злом, віри над страхом, любові над силою смерті. Святий Георгій (Георгій Каппадокійський, Георгій Переможець, Юрій Змієборець) – мученик і воїн, покровитель воїнства, держав і міст, захисник слабких, той, хто в народній уяві «дракона вбиває», а в глибшому сенсі – демонструє, як духовна сила здатна здолати тиранію і морок.

Історичне існування Святого Георгія підтверджується кінцем III – початком IV століття. Народжений у Каппадокії (Мала Азія), він був воїном у війську римського імператора Діоклетіана. Згідно з традицією, святий зазнав мученицької смерті 23 квітня 303 року, коли розгорілися жорстокі переслідування християн. Георгій відкрито визнав себе християнином, відмовився приносити жертви язичницьким богам і був підданий численним тортурам. За вірність

Христові він прийняв смерть, але саме в цьому акті жертвовної непохитності почалося його істинне життя у духовній пам'яті Церкви.

Серед численних переказів про життя Святого Георгія найбільш відомою є розповідь про знищення ним змія. У далекій Лівії, в місті Сілена, оселився страшний змій, що отруював повітря й воду, жив у озері й щодня вимагав людської жертви. Громада, щоби вгамувати чудовисько, кожного дня за жеребом віддавала йому по одній дитині. Коли жереб випав на доньку царя, народ не дозволив їй уникнути долі, і цар, охоплений скорботою, мусив підкоритися.

У ту мить, коли царівна стояла при воді, приречена на смерть, з'явився юнак на білому коні. Це був Георгій, мандрівний воїн. Побачивши сльози й дізнавшись про трагедію, він перехрестився, закликав Ім'я Христове, напав на чудовисько й пробив його списом. Змій не загинув одразу. Георгій наказав дівчині прив'язати змія своїм поясом, і той, мов слухняний собака, пішов за нею до міста.

Жителів охопив жах. Але Георгій оголосив: якщо вони увірують в Ісуса Христа і приймуть хрещення, то змій буде остаточно знищений. Люди погодилися. Після цього Георгій убив змія. За переказом, охрестилося тоді близько двадцяти тисяч людей.

Розповідь про подвиг Георгія Побідоносця глибоко символічна.

У біблійній традиції змій – це архаїчне втілення гріха, спокуси й смерті (Буття, 3: 1; Одкровення, 12: 9). Знищення змія – це воістину героїчний вчинок, що означає тріумф віри над диявольською владою. Змій в озері – це система страху, язичницький культ, що потребує постійної жертви, знищує життя, отрує духовні джерела.

Дочка царя – невинна жертва, яка стала втіленням усього людства, безпорадного перед злом. Особливо промовистий момент, коли змій не чинить опору, а слухняно йде за царівною. Це свідчить про те, що зло вже ослаблене, якщо людина не боїться його, якщо приймає істину. Тут відкривається глибока бого-

Святий Юрій Змієборець. Українська ікона XV ст.

Альбрехт Дюрер. Святий Георгій на коні, 1508.

словська істина: остаточна перемога над злом можлива лише тоді, коли зникає страх і з'являється віра.

Хрещення міста після перемоги над змієм вказує на мету подвигу Георгія – знищити чудовисько і, головне, змінити свідомість. Адже справжня перемога над злом – це духовне переродження, навернення, очищення.

Образ Георгія не випадково так близький до месіанського: вершник на білому коні, який рятує, пермагає, приводить до навернення. У цьому він – не лише воїн, а християнський месія у лицарських обладунках. Його подвиг – алегорія Євангелія: спасіння через віру і боротьбу з гріхом.

Георгій, що з'являється на білому коні, з хресто-подібним списом і вражає чудовисько, – це насамперед носій світла віри, який «поганських богів розбиває», як мовиться в літургійних текстах. У цій оповіді вгадується глибока біблійна паралель: образ Георгія як нового архистратига Михаїла, переможця дракона (Одкр. 12: 7–9), або нового Давида, що долає Голіафа не силою, а вірою. Це перемога над страхом, насиллям, смертю через світло духу, а не меча.

Ім'я Георгій у перекладі з грецької означає «землероб». І хоч він – воїн і мученик, у цьому імені прочитується метафора людини, що обробляє поле духу, сіє віру, доглядає ниву життя, долає бур'яни страху. У цьому образі – глибокий синтез чоловічої рішучості й духовної покори, благородства й мужності.

Іконографічний образ Святого Георгія належить до найупізнаваніших у всьому християнському світі. У Візантії він поставав або як молодий воїн у військових обладунках, що спокійно стоїть із хрестом чи списом, або ж – у знаменитій сцені, де кінний вершник вражає списом змія. Саме ця сцена стала канонічною для Сходу й Заходу, набувши могутньої символіки.

На іконах візантійського типу Георгій Побідоносець зображується з лагідним обличчям, прямим поглядом, часто – із німбом мученика і червоним плащем, що символізує кров за Христа. Вбивство змія подане не як акт жорстокості, а як торжество Божої справедливості: змій тут – утілення зла, тиранії, язичницької омани, страху. На іконах часто поруч із Георгієм стоїть царівна – донька правителя Сілені, яку мав пожерти змій. Вона – символ народу, Церкви, людства, що очікує визволення. Це богословське бачення світу: Церква рятується вірою, а зло переможене не силою, а святістю.

В українській традиції Георгій (у народі – Юрій або Юр) посідає особливе місце серед «господарських» святих. День святого Юрія – 23 квітня (за Юліанським календарем – 6 травня) – означає прихід весни, початок випасу худоби, відновлення польових робіт. У фольклорі святий Юрій – опікун тварин, сторож від вовків, покровитель пастухів і хліборобів. Відтак Георгій (Юрій) у народній свідомості – також сіяч весни, «той, хто відмикає землю», благословляє ріст, живить надію. Молитви до нього вимовляють з глибокою вірою і надією: «Святий Юрію, пусти нам росу на луки, рум'яний хліб у руки, віджени біду від нашого хліва». Така трансформація – з мученика в покровителя поля – засвідчує глибоку народну здатність християнські образи зрощувати з реаліями буття, перетворюючи духовний подвиг на оберіг щоденного життя. А в сучасному світі, спраглому за правдою й відвагою, він, як і раніше, – вершник на білому коні, який говорить до сумління людства: «Перемагай, не вбиваючи. Стоячи в істині – не впавеш».

Сьогодні, в епоху нових викликів і воєнних протистоянь, образ Святого Георгія сприймається як нагадування про нездоланність духу, коли людина чинить опір тоталітаризму, неправді, внутрішнім демонам. Святий Георгій Побідоносець – приклад християнської доблесті, у якій немає місця агресії, але є жертовність, вірність і здатність в ім'я правди вистояти навіть перед смертю. Він – не той, хто нищить, а той, хто визволяє.

А ВСЕ-ТАКИ...

До всього звикають люди.
Звикають навіть до лиха.
До кулі у теплих грудях
звикають, лиш стогнуть стиха.

Звикають до спазмів у скронях,
бо, може, так воно й треба,
щоб сльози текли солоні,
коли нам тереблять ребра.

Звикають жити на кратері.
До всього звикає людина,
лиш – не до смерті матері,
не до ганьби Батьківщини.

Галина ТАРАСЮК

